

Slobodan Vuković*

KONTINUITET ZAPADNONEMAČKOG PRAVOSUĐA S TREĆIM RAJHOM

Apstrakt. Usvajanjem Osnovnog zakona 24. maja 1949. godine u Bundestagu od tri zapadne okupacione zone formirana je Zapadna Nemačka. Nakon početne denacifikacije, početkom 1948. godine, američka vojna vlada naložila je njeno brzo okončanje i ograničila sopstvenu jurisdikciju. Istovremeno je pokrenuta kampanja za oslobađanje osuđenih zločinaca i korak po korak preuzimanje nacističke funkcionalne elite. Sredinom pedesetih godina, samo 20% vodećih pozicija u „novoj“ državi zauzimali su protivnici nacističkog režima. Slično je bilo i u Ministarstvu pravde. Tužioci, sudije i advokati vratili su se na svoje ranije pozicije. Sudski kadar nemačkog pravosuđa između 1952. i 1962. godine činile su nacističke sudije između 68% i 77%. U savezničkim i nemačkim sudovima izrečeno je više od 6.656 presuda, od čega je 30% izvršilaca osuđeno na kaznu od šest meseci, 60% na manje od jedne godine, a 90% na manje od pet godina. Samo 15% svih optužbi i 17% osuđujućih presuda odnosilo se na zločine ubistva (između 17 i 20 miliona civila). Nema podataka o dužini izdržane kazne. Od početka Hladnog rata amnestije i pojedinačna i masovna oslobađanja smenjivali su se na pokretnoj traci.

Ključne reči: Treći rajh, Zapadna Nemačka, nacisti, funkcionalna elita, krivično pravosuđe, renacifikacija

UVOD – POČETNI ENTUZIJAZAM

Ubrzo nakon završetka rata i okupacije Nemačke bilo je početnog entuzijazma da se svi zločinci privedu pravdi jer je krivica „pojedina [bila] toliko crna da oni izlaze van okvira sudskog procesa“.¹ Zato su Saveznici, imajući u vidu da su međunarodni naponi da se kazne ratni zločini izvršeni tokom Prvog svetskog rata

* Institut društvenih nauka u Beogradu, *sloba5.vukovic@gmail.com*, ORCID 0009-0008-8294-7367.

1 „Memorandum by the Law Officers of the Crown“, nav. u: L. Kettenacker (1999). Die Behandlung der Kriegsverbrecher als anglo-amerikanisches Rechtsproblem. *Der Nationalsozialismus vor Gericht. Die alliierten Prozesse gegen Kriegsverbrecher und Soldaten 1943–1952*. Frankfurt/M: Fischer Taschenbuch Verlag, p. 19.

propali,² odlučili da kazne zločince i da očiste nemačko društvo od nacizma. Na osnovu „Londonskog statuta“ od 8. avgusta 1945. godine osnovali su Međunarodni vojni sud u Nirnbergu za suđenje zločincima Trećeg rajha. Dvadesetog decembra 1945. godine doneli su Zakon Savezničkog kontrolnog saveta broj 10. Zatim je dogovoreno da svaka od četiri sile može da uspostavi svoje sudove u svojoj okupacionoj zoni za suđenje nacističkim zločincima. Član II stav 1 tog zakona sadržao je četiri sveobuhvatna dela: zločin protiv mira, ratni zločin, zločin protiv čovečnosti i članstvo u zločinačkim organizacijama.³ Kao prva mera u svim okupacionim zonama započela su masovna hapšenja i otpuštanja s posla dojučerašnjih nacističkih funkcionera. Broj interniranih u četiri okupacione zone kretao se na stotine hiljada. U logorima u tri zapadne zone našlo se oko 190.000 ljudi, pre svega osnovne elite NSDAP-a, srednjeg rukovodstva partijskog, bezbednosnog i terorističkog aparata, a u američkoj zoni je internirano oko 100.000 ljudi.⁴

Saveznički kontrolni savet je u januaru 1946. godine „ratne zločince“ nacista razvrstao u pet grupa: 1. glavni krivci, 2. inkriminirani (aktivisti, militaristi i korisnici), 3. manje inkriminirani (probna grupa), 4. sledbenici, 5. oslobođeni (ljudi iz navedenih grupa koji pred sudom mogu dokazati da nisu krivi).⁵ Na glavnom procesu, pod kontrolom četiri sile pobednice, u Nirnbergu (od 20. novembra 1945. do 1. oktobra 1946) i u drugim postupcima nacistički zločini su eksternalizovani na Hitlera i najuže rukovodstvo Trećeg rajha. U svim okupacionim zonama sprovedena su suđenja protiv ratnih zločinaca. Amerikanci i Britanci su to obavljali u svojim zonama, a Francuzi u jedanaest francuskih gradova.⁶ U oktobru 1946. godine američka vojna vlada s američkom nadležnošću osnovala je u Nirnbergu Vojni sud broj III. U dvanaest kasnijih procesa sudilo se „ratnim zločincima drugog ranga“, čime je učinjen eksplicitni pokušaj da se prikaže širi presek grupe organizatora i izvršilaca masovnih i pojedinačnih zločina.⁷

RADIKALAN ZAOKRET – PRAVOSUĐE KAO POLUGA REALPOLITIKE

Ali ne leži, vraže! U uslovima razbuktavanja Hladnog rata, ubrzo se dogodio zaokret u geostrateškoj politici Sjedinjenih Američkih Država. On je pogodio i Saveznoj Republici Nemačkoj da što bezbolnije okonča denacifikaciju u skladu s

2 W. Form (2006). Justizpolitische Aspekte und Durchführung westallierter Kriegsverbrecherprozesse 1942–1950. Ein Überblick. *Justiz und Erinnerung* 12, p. 1.

3 M. Schmidt, J. Nebe, J. Westemeier (2018). Das Problem der Verantwortung in der Wissenschaft am Beispiel der Angeklagten im Nürnberger Ärzteprozess. *Forschung zwischen Freiheit und Verantwortung Die wissenschaftshistorische Perspektive*, Hrsg. D. Groß, J. Nebe. Kassel university press, p. 188.

4 T. Schlemmer. Ein gelungener Fehlschlag? Die Geschichte der Entnazifizierung nach 1945. *Zwischenzeit. Rechtsgeschichte der Besatzungsjahre*, Hrsg. M. Löhnig, M. Regensburg: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH, pp. 14, 17.

5 Kontrollratsdirektive Nr. 38 vom 12. Oktober 1946, online.

6 W. Form (2006). Justizpolitische Aspekte und Durchführung westallierter..., p. 6.

7 M. Schmidt, J. Nebe, J. Westemeier (2018). Das Problem der Verantwortung..., p. 188.

dominantnim političkim trendovima pedesetih godina, u kojima su preovladavali apologetski stavovi prema nacionalsocijalizmu.⁸ Otuda su Hladni rat i pozitivni stavovi Nemaca, i pre i nakon poraza, prema nacizmu i Hitleru⁹ dominantno uticali na kadrovske popune u „novoj“ državi. Prednost je imao bivši nacistički kadar. Sredinom pedesetih samo dvadesetak odsto vodećih pozicija u Saveznoj Republici Nemačkoj (SRN) zauzimale su ličnosti koje bi se mogle svrstati u protivnike nacizma.¹⁰ Tako, na primer, ukupno gledano, u administraciji SRN na rukovodećim pozicijama listom su zapošljavani dojučerašnji nacisti i dželati.¹¹ Čak 60% šefova odeljenja između 1950. i 1953. godine bili su dojučerašnji aktivni članovi Nacističke partije, a mnogi među njima i aktivni članovi SS i SA.¹² Politička stranka FDP (*Freie Demokratische Partei*) osnovana je 1948. godine. Ona je, kao i mnoge stare i novoosnovane institucije i medijske kuće, bila puna dojučerašnjih nacisti i esesovaca.¹³ Gotovo identičan model „denacifikacije“ sproveden je u celom društvu, pa i na univerzitetima i u naučnim institutima.¹⁴ Istraživanje funkcionalne ekonomske elite na uzorku od 1.020 ljudi pokazalo je da je u dve petine (39%) slučajeva rukovodeće osoblje iz perioda nacističke vladavine došlo na posleratne pozicije u privredi.¹⁵ Norbert Fraj (Norbert Frei) navodi da je mlada ekonomska elita nacističke ere za sobom ostavila neobično lojalnu generaciju naslednika (u kojoj je bilo dosta sinova državnih službenika¹⁶) koja je rukovođila rekonstrukcijom nemačke ekonomije posle 1945. godine.¹⁷ Nasuprot tome, u sovjetskoj okupacionoj zoni, kasnije DDR-u, do kraja 1946. godine najdoslednije je obavljena denacifikacija, izvršena je rigoro-

- 8 W. Scheffler, H. Grabitz, K. Bästlein (2019). Einführung. „Für Führer, Volk und Vaterland...“ *Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg. Hamburg, p. 9.
- 9 I. Kershaw (1980). *Der Hitler-Mythos. Volksmeinung und Propaganda im Dritten Reich*, Deutsche Verlags-Anstalt; I. Kershaw (2011). „Volksgemeinschaft“. Potenzial und Grenzen eines neuen Forschungskonzepts. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 59(1), pp. 1–17.
- 10 Lewis J. Edinger (1960). Posttotalitarian Leadership. Political Elites in the German Federal Republic. *American Political Science Review* 54, pp. 58–82; nav. u: A. M. Birke (1997). Die Bundesrepublik Deutschland im Schatten der NS-Diktatur. *Das deutsche Problem in der neueren Geschichte*, Red. N. Frei, H. Woller. München: R. Oldenbourg, p. 96.
- 11 Vid. šire: S. Vuković (2023). Kontinuitet između trećeg rajha i Bonske republike. *Napredak* IV, 3, str. 45–58.
- 12 Udo Wengst (1984). *Staatsaufbau und Regierungspraxis 1948–1953*. Düsseldorf, p. 180; nav. u: A. M. Birke (1997). Die Bundesrepublik Deutschland..., p. 99.
- 13 P. Ayçoberry (1997). L'Allemagne occidentale à l'ombre du National-Socialisme: perceptions françaises, de la Deuxième Guerre mondiale aux années 80. *Das deutsche Problem in der neueren Geschichte*, Red. N. Frei, H. Woller. München: R. Oldenbourg, p. 110.
- 14 Wehler, H.-U. (1998/99), „Nationalsozialismus und Historiker“, *Wissenschaftskolleg. Jahrbuch*, p. 295; H.-H. Kortüm (2020). Die langen Schatten der Vergangenheit: Der Historiker Otto Brunner (1898–1982) und die bundesrepublikanische Geschichtswissenschaft (1949–1968). *Völkische Wissenschaften: Ursprünge, Ideologien und Nachwirkungen*, Hrsg. M. Fahlbusch, I. Haar und ande. Berlin/Boston: Gruyter, p. 274. Vid. šire: S. Vuković, S. (2022). *Koreni Velikog rata i nacizma*. Sremski Karlovci – Novi Sad.
- 15 P. Erker (1999). Einleitung: Industrie-Eliten im 20. Jahrhundert. *Deutsche Unternehmer zwischen Kriegswirtschaft und Wiederaufbau. Studien zur Erfahrungsbildung von Industrie-Eliten*, Ed. P. Erker, T. Pierenkemper. Oldenbourg Wissenschaftsverlag, pp. 11
- 16 P. Erker (1999). Einleitung: Industrie-Eliten im 20. Jahrhundert, pp. 13, 14.
- 17 N. Frei (2010). Die Wirtschaft des 'Dritten Reiches'. Überlegungen zu einem Perspektivenwechsel. *Herausgegeben von Norbert Frei und Tim Schanetzky*, N. Frei, T. Schanetzky. Wallstein Verlag, p. 12.

zna kadrovska promena, administracija je potpuno očišćena od bivših nacista, što je posebno pogodilo visoke zvaničnike, dok su niži činovi administracije bili izuzeti.¹⁸

* * *

Sjedinjene Američke Države su 1946. godine u svojoj okupacionoj zoni osnovala organizaciju „Gehlen“, iz koje je nastala Nemačka obaveštajna služba. Na njeno čelo je postavljen Rajnhard Gelen (Reinhard Gehlen, 1902–1979), šef vojne obaveštajne službe nacističke Nemačke tokom rata na Istočnom frontu.¹⁹ Amerikanci su, takođe, u svojoj okupacionoj zoni, u Bavarskoj, vratili do 31. decembra 1948. godine na posao 14.400 državnih NS službenika, a najvišim nivoima SD-a i Gestapoa vraćene su funkcije i dostojanstvo.²⁰

Da bi što bezbolnije sproveli novi politički sistem u zapadnim zonama, američka vojna vlada se početkom 1948. godine zalagala za brzo okončanje denacifikacije.²¹ Najpre korak po korak, od 1948. godine su ograničili sopstvenu jurisdikciju (nadležnost pravosuđa) da bi početkom pedesetih godina potpuno ukinuli suđenja za izvršene zločine nacista.²² Zatim su, u dosluhu s postavljenom nemačkom vlašću, inaugurisali pokretanje kampanja za oslobađanje nacističkih zločinaca zatvorenih u nemačkim zatvorima pod kontrolom saveznika. Kampanji koja je u organizaciji mnogobrojnih preko noći formiranih „nezavisnih humanitarnih“ organizacija počela 1949. godine, priključili su se bivši visokorangirani nacionalsocijalisti poput Venera Besta (Werner Best, 1903–1989),²³ SS obergruppenfirera, šefa Prvog odeljenja Gestapoa, pokretača registrovanja Jevreja, organizatora zločinačke SS Ajnzac grupe. Prema mišljenju Ulriha Herberta (Ulrich Herbert), sliku o SS advokatu Bestu komandantu Ajnzac grupe kao nacističkom zločincu formirali su „razbojnici SA i čuvari koncentracijskih logora“.²⁴ U kampanji su aktivno učestvovala obe konfesije. Kelnski kardinal Jozef Frings (Josef Richard Frings, 1887–1978), Adenaurorov prijatelj, zalagao se da se smrtne kazne pretvore u zatvorske. Hans Majzer (Hans Meiser, 1881–1956) u Minhenu i Teofil Wurm (Theophil Wurm, 1868–1953) u Štutgartu dobili su podršku

18 U. Wengst (2011). *Deutsche Sozialgeschichte der Jahre 1945 bis 1949. Zwischenzeit. Rechtsgeschichte der Besatzungsjahre*, Hrsg. M. Löhnig. Regensburg: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH p. 46; W. Benz (1995). *Zum Umgang mit der nationalsozialistischen Vergangenheit in der Bundesrepublik. Die geteilte Vergangenheit: Zum Umgang mit Nationalsozialismus und Widerstand in beiden deutschen Staaten*, Hrsg. J. Danyel. Berlin: Akademie Verlag, p. 49.

19 J. E. Schulte, M. Wildt (2018). *Die zweite Geschichte der SS – Einleitung. Die SS nach 1945*, Hrsg. J. E. Schulte, M. Wildt. Göttingen: V&R unipress GmbH, p. 17.

20 P. Hoser, *Entnazifizierung*, online.

21 T. Schlemmer (2011). *Ein gelungener Fehlschlag? Die Geschichte...*, p. 22.

22 A. Eichmüller (2021). *Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen Verbrechen in der Bundesrepublik Deutschland – Bilanz und Weichenstellungen. State's Responsibility for International Crimes: Reflections upon the Rosenberg Exhibition*, Eds. M. Bainczyk, A. Kubiak-Cyruł. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, p. 49.

23 D. O. Pendas (2013). *Der Auschwitz-Prozess: Völkermord vor Gericht*. München: Random House GmbH, p. 19.

24 U. Herbert (1996). *Best. Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft 1903–1989*. Bonn, p. 15; nav. u: J. Korte (2008). *Unrecht kennt keinen Verrat: Die Debatte um den Kriegsverrat. Utopie kreativ*, H. 208, p. 170.

i Ota Dibelijusa (Otto Dibelius, 1880–1967) u Berlinu, predsednika Saveta Evangelističke crkve. Tražili su da se presude osuđenim vojnicima preispitaju.²⁵

U kampanji oslobađanja interniranih nacističkih zločinaca, osim nacista i neprogonjenih i neosuđenih zločinaca, aktivno su učestvovalе političke partije CDU, FDP i DP (Nemačka partija) i delovi SPD.²⁶ Na zahtev FDP, u Bundestagu je u februaru 1950. godine pokrenuta rasprava o ukidanju denacifikacije, što su podržale sve (parlamentarne i vanparlamentarne) stranke.²⁷ Uporedo s političkim partijama, najpoznatiji zastupnici ratnih zločinaca i zagovornici njihovog oslobađanja, koji su poslužili kao baza za regrutaciju nove funkcionalne elite, bili su nacistički advokati, koji su se udružili u Hajdelberški advokatski krug i crkvenjaci obe konfesije. Vojni guverner zapadnih zona general Lusius Klej (Lucius D. Clay, 1898–1978) pri kraju svog mandata, poništio je 69 osuđujućih presuda, 119 smrtnih kazni preinačio u zatvorske i smanjio kazne za 138 presuda iz procesa u Dahauu, koji su vodili Amerikanci („Nirnberg III“).²⁸ A to nije učinio bez odobrenja Vašingtona. Kasnije su svi oni oslobođeni.

Kancelar Adenauer (Konrad Adenauer, 1876–1967), predsednik Teodor Hojs (Theodor Heuss, 1884–1963) i vodeći nemački političari bili su jedinstveni u pozivima da se preispitaju nirnberške presude: da se nacistički zločinci puste na slobodu i pomiluju. Adenauer je, takođe, apelovao na američkog visokog komesara Džona Mekloja (John McCloy) – koji je preuzeo posao u julu 1949. godine od generala Lusijusa Kleja – da se sve preostale smrtnе kazne pretvore u zatvorske.²⁹ Stvorena atmosfera je pogodovala da se, na primer, „od 24 izrečenih smrtnih kazni prema 177 optuženih“ u Američkom vojnom sudu u Nirnbergu izvrši samo u 12 slučajeva.³⁰ Sledeći korak na putu renacifikacije izvršen je u novogodišnjoj noći (31. decembra) 1949. godine. Bundestag je sa samo dva uzdržana glasa, nakon odobrenja Savezničke visoke komisije, doneo Zakon o nekažnjivosti (Straffreiheitsgesetz).³¹ Amnestirano je – prema podacima Saveznog ministarstva pravde iz 1953. godine – oko 750.000 ljudi.³² Masovna amnestija je izvršena i usvajanjem Osnovnog zakona (Ustava) 11. maja 1951, koji je stupio na snagu 1. jula 1951. godine. Članom 131 [131er-Gesetz] nosioci vlasti

25 T. A. Schwartz (1990). Die Begnadigung deutscher Kriegsverbrecher. John J.– McCloy und die Häftlinge von Landsberg. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 38, Hef. 3, p. 384.

26 K. Bästlein (2019). Vom hanseatischen Richtertum zum nationalsozialistischen Justizverbrechen Zur Person und Tätigkeit Curt Rothenbergers 1896–1959. „Für Führer, Volk und Vaterland...“ *Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg, p. 133.

27 N. Frei (2003). Coping with the Burdens of the Past: German Politics and Society in the 1950s. *The Postwar Challenge: Cultural, Social, and Political Change in Western Europe, 1945–1958*, ed. D. Geppert. Oxford: Oxford University Press, p. 30.

28 T. A. Schwartz (1990). Die Begnadigung deutscher Kriegsverbrecher..., p. 380.

29 *Ibid.*, pp. 382–387.

30 P. Steinbach (1999). Der Nürnberger Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecheru. *Der Nationalsozialismus vor Gericht. Die alliierten Prozesse gegen Kriegsverbrecher und Soldaten 1943–1952*. Frankfurt/M: Fischer Taschenbuch Verlag, p. 42.

31 H.-C. Jasch (2021). NS-Verbrechen vor bundesdeutschen Gerichten. Zu Täterschaft und Täterbegriff. *Aufarbeitung des Nationalsozialismus. Ein Kompendium*, Ed. M. Brechtken. Göttingen, Wallstein, p. 229.

32 H.-G. Jasch (2008). Geschichte der deutschen Polizei vor und nach 1945: Kontinuitäten und Brüche. *Das Bundeskriminalamt stellt sich seiner Geschichte: Dokumentation einer Kolloquienreihe*. Wolters, Köln: Kluwer Deutschland GmbH, p. 41.

su obavezani da se svi državni službenici koji su na kraju rata bili zaposleni u javnoj službi (koji su nakon 1945. godine bili otpušteni – a mnogi od njih i internirani), ako nisu već dobili novo zaposlenje ili penziju,³³ vrate na posao koji su ranije obavljali, a time i na funkciju, bez degradacije ili diskriminacije. Odluka se direktno odnosila na 450.000 bivših članova i funkcionera SS, SA i Nacističke partije. Takvo rešenje su solidarno odobrili CDU/CSU, SPD i komunisti.³⁴

Zakonom je reintegrirano više od 300.000 „represivnih državnih službenika“ i bivših profesionalnih vojnika, uključujući i prvobitno izostavljene „rođene“ karijerne oficire Vaffen-SS“. Savezna Republika Nemačka je njime nagradila lojalnost podržavalaca i sluga nacističkog sistema.³⁵ Savezna vlada je 1954. godine proglasila i treću masovnu amnestiju koja je, između ostalog, obuhvatila i nacističke zločine.³⁶ Ona je nacistima koji su otišli u ilegalu 1945. ponovila ponudu iz 1949. godine koju tada nisu bili iskoristili. Vlada je, takođe, amnestirala i učinioce čija su dela izvršena u periodu od 1. oktobra 1944. do 31. jula 1945. godine.³⁷ Oko 400.000 ljudi imalo je koristi od te opšte amnestije, koja je promovisala nekažnjivost zločina. Nemci, kako kaže nemački istoričar Norbert Fraj, koji su učinili nezapamćene zločine bili su oslobođeni brige,³⁸ a to je nemačkom *Volk*-u dodatno kolektivno „zamutilo“ svest o težini nacističkih zločina (jer ne samo da nisu bili kažnjeni nego su u većini slučajeva nagrađeni)³⁹ i potpuno paralizovalo sistem nemačkog krivičnog pravosuđa.⁴⁰

Džon Mekloj, uz saradnju s državnim sekretarom SAD Denom Ačesonom (Dean Acheson, 1893–1971), formirao je Savetodavni komitet za pomilovanje ratnih zločinaca, u koji su bili uključeni viđeni američki pravници. Visoki komesar Mekloj imao je sastanak u septembru 1950. godine s ministrima spoljnih poslova tri zapadne sile u Njujorku, na kojem su SAD predložile formiranje nemačke vojske i prenaoružavanje Nemačke,⁴¹ a to je podrazumevalo hitno masovno oslobađanje nacističkih zločinaca, naročito vojnih lica. Mekloj je 31. januara 1951. objavio svoju konačnu odluku o molbama za pomilovanje 89 nemačkih ratnih zločinaca koji su bili zatvoreni u američkom zonskom zatvoru Landsbergu, takođe je potvrdio pet od petnaest smrtnih kazni, od kojih je većina izrečena pripadnicima ozloglašene Ajnzac grupe za ubistvo hiljada Jevreja u istočnoj Evropi.⁴²

33 Članovi bivše nacističke elite velikodušno su dobijali penzije, dok su nacističke žrtve često bile podvrgnute ponižavajućim ispitivanjima kako bi se u najboljem slučaju mogli nadati penzijama. U. Danker, A. Schwabe (2005). Wachholtz Verlag Neumünster, p. 180.

34 A. M. Birke (1997). Die Bundesrepublik Deutschland im Schatten der NS-Diktatur, 96; S. Specht (1920). Die 'Volksgemeinschaft' nach dem Nationalsozialismus. Zum Gebrauch eines belasteten Begriffs im 1. Deutschen Bundestag (1949–53). *Revue d'Allemagne* 52(2), p. 415.

35 N. Frei (1996). Amnestiepolitik In den Banner Anfangsjahren. Die Westdeutschen und die NS-Vergangenheit. *Kritische Justiz* 29(4), p. 490.

36 A. Eichmüller (2021), Die strafrechtliche Verfolgung..., p. 53.

37 N. Frei (2003). Coping with the Burdens of the Past:..., p. 32.

38 N. Frei (1996). Amnestiepolitik In den Banner Anfangsjahren..., p. 491.

39 H.-C. Jasch (2019). Die Ahndung der Verbrechen der 'Aktion Reinhardt' vor bundesdeutschen Gerichten. Die „Aktion Reinhardt“ *Geschichte und Gedenken*, Hrsg. S. Lehnstaedt, R. Traba. Berlin: Metropol Verlag, p. 339.

40 M. Greve (1999). Neuere Forschungen zu NS-Prozessen. *Kritische Justiz* 32, p. 473.

41 T. A. Schwartz (1990). Die Begnadigung deutscher Kriegsverbrecher...“, p. 394.

42 *Ibid.*, p. 375–377.

* * *

Savezno ministarstvo pravde (*Bundesministerium der Justiz*) formirano je 1949. godine. Tokom kadrovske popune pravosudnog sistema, u skladu sa široko rasprostranjenim stavovima Nemaca prema nacističkom sistemu, prednost su imali „narodni drugovi“ koji su u njemu ispekli zanat i dobili poverenje *Volk*-a. Najveći broj bivših tužilaca i sudija, čak i onih koji su za vreme nacizma u specijalnim sudovima i sudovima Vermahta izricali smrtne kazne,⁴³ i gotovo svi advokati nacističkog režima „vratili su se gotovo neometano na svoje ranije pozicije“. Umešani u nacističke zločine, „ne samo da su se vratili u svoje kancelarije posle 1945. godine, već su čak bili angažovani na optuživanju ili suđenju u slučajevima nacističkih zločina“.⁴⁴ Udeo bivših članova NSDAP 1957. godine u ukupnom broju zaposlenih u Ministarstvu pravde bilo je 76% (1963. godine 67%), a članova SA 33%;⁴⁵ u višoj državnoj službi bilo ih je oko 40%, a u visokoj državnoj službi skoro 45%. Godine 1957. svi šefovi u Odeljenju za krivično pravo – uključujući načelnika odeljenja Jozefa Šafojtlea (Josef Schafheutle, 1904–1973) – imali su manje-više „braon“ prošlost, bili su nacistički „braon“ pravnici.⁴⁶ Bili su na ovaj ili onaj način bez izuzetka aktivno uključeni u nacistički režim, a mnogi od njih i sa nacističkim krivičnim dosijeima.⁴⁷ Ostali su na položajima sve do penzionisanja od 1978. do 1986. godine.⁴⁸ Čak je 1973. godine više od polovine stručnog osoblja Ministarstva pravde pripadalo nacističkoj partiji.⁴⁹ O njihovoj nacističkoj prošlosti i kriminalnim dosijeima u tom ministarstvu je vladala zavera ćutanja. Nasuprot tome, sudije koje su nacisti otpustili 1933. godine i koji su otišli u egzil, iz političkih ili rasističkih razloga, „novi“ režim nije imao volje ni sistematskog pokušaja da vrati.⁵⁰

43 One su, što je priznao senator pravosuđa 1961. godine, „čak i uz pravično razmatranje tadašnjih vanrednih ratnih uslova, zaista izgledale kao nepravedne presude“. H. Grabitz (2019). In *vorauselndem Gehorsam... Die Hamburger Justiz im 'Führerstaat'. Normative Grundlagen und politisch-administrative Tendenzen. „Für Führer, Volk und Vaterland...“ Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg, p. 72.

44 Grabitz, H. (2019), In *vorauselndem Gehorsam... Die Hamburger Justiz...*, p. 21.

45 M. Görtemaker, C. Safferling (2016). *Die Akte Rosenberg – Das Bundesministerium der Justiz und die NS-Zeit*. Berlin: Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, pp. 31, 36.

46 Braon košulje su uniforme nacističkih SA trupa (Sturmabteilung), koje su bile uniforme okupacionih šucrupa (Schutztruppe) u Nemačkoj jugozapadnoj Africi (Namibiji), koje su 1904. godine izvršile genocid. C. Erichsen, D. Olusoga (2010). *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*. London: Faber and Faber, p. 12.

47 Šafojtler je radio u Ministarstvu pravde Rajha pre 1945. godine. Bio je uključen u razvoj političkog specijalnog krivičnog prava, uključujući propis o formiranju specijalnih sudova i Zakon o izricanju i izvršenju smrtne kazne i Zakon za sprečavanju političkih akata nasilja. M. Görtemaker (2021). *Das Bundesministerium der Justiz 1949–1973...*, p. 74.

48 M. Görtemaker (2021). *Das Bundesministerium der Justiz 1949–1973 und die NS-Zeit: Kontinuität und demokratischer Neuanfang – Ein historischer Rückblick*, u: *State's Responsibility for International Crimes: Reflections upon the Rosenberg Exhibition*, Eds. M. Bainczyk, A. Kubiak-Cyrul. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, pp. 71–72.

49 S. F. Kellerhoff. *Die braunen Schatten der Rosenberg*. *Die Welt*, 10. 10. 2016.

50 J. Schmid (2016). *Après la dénazification, la 'renazification'? La réintégration des magistrats en Allemagne d'après-guerre (1945–1968)*. *Dans Droit et société* 92, pp. 159–179 (online).

Berlinski pravni sociolog Hiber Rotlejtner (Hubert Rottleuthner) precizno pokazuje kako je Savezni ustavni sud postepeno „nacifikovan“. Zbog takvih kadrovskih kontinuiteta,⁵¹ nacistički zločinci gotovo nikada nisu gonjeni ili je tok procesa po pravilu opstruisan budući da su nacističke sudije i tužioci integrisani u pravosudni sistem SRN zadržali nacistički pogled na svet. Savezno nemačko pravosuđe preuzelo je sudski kadar nacističke ere: od 9.000 sudija i javnih tužilaca u SRN 1952. godine dve trećine su već služile nacističkom režimu. U Saveznom sudu pravde nacističke sudije su 1950. činile 68%, a dvanaest godina kasnije 77%. U Hanzentskom višem regionalnom sudu u Hamburgu slučajevi veleizdaje i izdaje su u velikoj meri uništeni na kraju nacističke vladavine,⁵² a 1953. godine bilo je 80% sudija koji su obavljali tu funkciju i pod nacistima.⁵³

Hiljade sudija i tužilaca služilo je u nacističkim redovnim sudovima, specijalnim sudovima, sudovima po kratkom postupku ili su ozloglašenom „Narodnom sudu“ pomogli u sprovođenju nacionalsocijalističke ideologije i tako učestvovali, direktno (donošenjem nezakonitih i krivičnih odluka) ili indirektno, u mnogobrojnim slučajevima zločina nacističkog režima.⁵⁴ Ali to nikoga nije interesovalo. To su bile njihove od *Volk*-a i svevišnjeg Boga postavljene sudije. Akademija za nemačko pravo (Akademie für Deutsches Recht), osnovana u Minhenu 26. juna 1933. godine, delovala je kao naučna centralna kancelarija za preoblikovanje nemačkog prava u duhu nacističkog pogleda na svet.⁵⁵ Nacističke sudije su nakon 1945. godine na širokom frontu blokirale povratak emigranata, samo polovično gonile nacističke zločince i sprečile kažnjavanje dojučerašnjih nacističkih sudija zbog izopačenja pravde.⁵⁶ Osim toga, SRN, u liku Centralne kancelarije za pravnu zaštitu – koja je bila deo portfelja Ministarstva pravde do 1953, a zatim Ministarstva inostranih poslova – pružala je podršku i štitila nemačke ratne zločince od sopstvenog tužilaštva do raspuštanja 1968. godine.⁵⁷

U vreme osnivanja SRN sudije i javni tužioci, koji su već bili na funkciji tokom nacističke ere, slavodobitno su se vratili na svoje stare funkcije nakon što su bez velike muke preživeli denacifikaciju (*Entnazifizierung*).⁵⁸ Postupak protiv duboko umešanih „viđenih“ Nemaca nije vođen ili je obustavljen. Time je diskreditovana ideja političkog čišćenja u visokim krugovima nemačkog društva. „Mali momci su obešeni, a krupni su se izvukli bez kazne.“⁵⁹

51 M. Becker (2012). Rezension von: Hubert Rottleuthner, *Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945*. *Archiv für Sozialgeschichte* 52 (online).

52 W. Scheffler, H. Grabitz, K. Bästlein (2019). Einführung. „Für Führer, Volk und Vaterland...“, p. 12.

53 K. Bästlein (2019). Einführung. „Für Führer, Volk und Vaterland...“, p. III.

54 H. Grabitz (2019). In vorauseilendem Gehorsam... Die Hamburger Justiz..., pp. 21–73.

55 M. Görtemaker, C. Safferling (2016). *Die Akte Rosenberg – Das Bundesministerium der Justiz und die NS-Zeit*, pp. 13–14; M. Görtemaker (2021). *Das Bundesministerium der Justiz 1949–1973...*, p. 69.

56 M. Stolleis (2010). Waschgänge. *Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945, mit allen Grund- und Karrieredaten auf beiliegender CD-ROM*, rezensiert Hubert Rottleuthner. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, *Legal History*, 17, p. 236.

57 M. Görtemaker (2021). *Das Bundesministerium der Justiz 1949–1973...*, p. 73.

58 A. Eichmüller (2012). *Keine Generalamnestie. Die strafrechtliche Verfolgung von NS-Verbrechen in der frühen Bundesrepublik*. München: Oldenbourg Verlag, p. 28.

59 B. Arnold, H. Hassmann (1995) [2000]. *Archaeology in Nazi Germany: the legacy of the Faustian bargain*. u: *Nationalism, politics, and the practice of archaeology*, eds. P. L. Kohl, C. Fawcett. Cambridge University Press, pp. 74–75.

Poseban udarac denacifikaciji zadao je moćni stub Adenauerove SRN, koji je činilo 800 do 1.000 „nacističkih sudija“. Takođe, „nijedan sudija nije osuđen od nemačkog suda u tri zapadne zone i kasnije u Saveznoj Republici za [učinjenu] sudsku nepravdu tokom nacističke ere“.⁶⁰ Nasuprot tome, u sovjetskoj okupacionoj zoni, kasnije DDR-u, nacističke sudije su po hitnom postupku zamenjene takozvanim „narodnim sudijama“, odnosno građanima bez krivičnog dosijea, koji su prošli najpre osmomesječnu, a kasnije dvanaestomesječnu obuku. U aprilu 1950. godine, prema izvorima, od 1.309 sudija na dužnosti je bilo od 17 (1,3%) do 36 (2,8%) bivših nacista.⁶¹

Istraživanje pravosudne delatnosti nacionalsocijalističkog perioda i nakon 50 godina malo je koga zanimalo. Ono je „još uvek u povelju“. Nedostaje čak prikaz organizacije, osoblja i aktivnosti tokom „terorističke faze“ 1941/42, nema prikaza o ključnim igračima, o ulozi srednjeg nivoa sudske administracije, nedostaju empirijski nalazi o praksi odlučivanja nižih i srednjih sudova i slično.⁶² Razlozi su jednostavni: nacistički kadar i onaj koji su proizveli i za sobom ostavili nakon 1945. godine decenijama je kontrolisao pravosuđe. Karakteristično je nekoliko sledećih primera, koji su se, iako svima poznati, javno decenijama krili, a tek su nakon ujedinjenja selektivno „na kašičicu“ objavljeni.

Od te skupine navešćemo nekoliko imena na visokim pozicijama. Viši nacistički zvaničnik Franc Masfeler (Franz Maßfeller, 1902–1966) imenovan je za ministra pravde 1951. godine.⁶³ Herman Vajnkauf (Hermann Weinkauff, 1894–1981) rajhsudija (*Reichsgerichtsrat*) do 1945. godine, posle 1946. postao je predsednik Vrhovnog okružnog suda Bavarske, a predsednik Teodor Hojs ga je 1950. postavio za predsednika Saveznog suda pravde (Bundesgerichtshofes) do (iznuđene) ostavke 1960. godine.⁶⁴ Valter Vagner (Walter Wagner, 1901–1991), do 1945. viši javni tužilac u okupiranoj Poljskoj, postavljen je za saveznog tužioca u Saveznom sudu pravde u Karlsruheu.⁶⁵ Eduard Dreher (Eduard Dreher, 1907–1996), pre 1945. prvi javni tužilac u Specijalnom sudu u Inzbruku, „učestvovao je u izricanju brojnih smrtni presuda za trivijalne stvari“, a zatim je od 1951. do 1969. u Ministarstvu pravde bio ministarski direktor (Ministerialdirigent). Ernst Kanter (Ernst Kanter, 1895–1979), koji je učestvovao u izricanju 103 smrtni presude pre 1945. kao „generalni sudija“

60 M. Kittel (1993). *Die Legende von der „Zweiten Schuld“, Vergangenheitsbewältigung in der Ära Adenauer Hardcover*. Berlin, p. 161; B. Diestelkamp (1986). *Die Justiz nach 1945 und ihr Umgang mit der eigenen Vergangenheit. Rechtshistorisches Journal* 5, p. 170; nav. u: A. M. Birke (1997). *Die Bundesrepublik Deutschland im Schatten der NS-Diktatur*, pp. 99–100.

61 M. Görtemaker, C. Safferling (2016). *Die Akte Rosenberg – Das Bundesministerium der Justiz und die NS-Zeit*, p. 14; J. Schmid (2016). *Après la dénazification, la 'renazification'?...* (online).

62 W. Scheffler, H. Grabitz, K. Bästlein (2019). Einführung. „Für Führer, Volk und Vaterland...“, pp. 9–10.

63 Masfeler je u Ministarstvu pravde Rajha odigrao ključnu ulogu u izradi Zakona o sprečavanju naslednih bolesti potomstva i koautor je prvog komentara Zakona o zaštiti krvi i bračnom zdravlju. Bio je uključen i u naknadne sastanke Vanzejske konferencije (na kojoj su donošene odluke o „konačnom rešenju“) i koordinacije najviših vlasti Rajha u tretmanu jevrejske „mešovite dece“ (*Mischling*) kodifikovane u nirnberškom rasnom zakonu iz 1935. Unabhängige Wissenschaftliche Kommission beim Bundesministerium der Justiz zur Aufarbeitung der Vergangenheit (online).

64 H.-C. Jasch (2019). *Die Ahndung der Verbrechen der 'Aktion Reinhardt'...*, p. 236.

65 H. Kramer (1987). *Entstehung, Funktion und Folgen des nationalsozialistischen Rechtssystems. Ein Literaturbericht. Kritische Justiz* 20(2), p. 224.

u okupiranoj Danskoj, radio je kao ministarski direktor u Ministarstvu pravde do 1958. godine.⁶⁶

U „sudijskom procesu“ Američkog vojnog suda u Nirnbergu (Nuernberg Military Tribunals, case 3), formiranom 13. februara 1947. godine, optuženo je 14 sudija, javnih tužilaca i visokih zvaničnika u Ministarstvu pravde Rajha, pod rukovodstvom tužioca Telforda Tejlora (Telford Taylor, 1908–1998) na osnovu Zakona o Kontrolnom savetu br. 10. Optuženi su za učestvovanje u izvršenju ratnih zločina: „donošenje i sprovođenje statuta, uredbi i naredbi suštinski kriminalne prirode i učestvovanju sa organizacijama nemačke bezbedonosne policije u suštinski zločinačke svrhe, u toku kojih su [...] izvršili zločine“. Optuženi su Osvald Rutaug (Oswald Rothaug, 1897–1967), rukovodilac Specijalnog (vojnog) suda, i prof. Franc Šlegerberger (Franz Schlegelberger, 1876–1970), ministar pravde Rajha 1941–1942. godine. Rutaug je 1942. osudio 25-ogodišnjeg poljskog robovskog radnika na smrt jer je, po obrazloženju suda, bio „deo poljskog podljudstva“. Predsedavao je, takođe, suđenju Liju Katcenbergeru (Leo Katzenberger), šefu jevrejske zajednice u Nirnbergu, u martu 1942. godine, koji je optužen za kršenje Zakona o zaštiti nemačke krvi (zbog seksualnih odnosa sa Nemicom). Rutaug je naredio njegovo pogubljenje. Dana 14. decembra 1947, od četrnaest optuženih, četvorica su oslobođena. Rutaug je osuđen zbog zločina protiv čovečnosti na doživotni zatvor, a oslobođen je 1954. Šlegerberger, osuđen na doživotnu kaznu, pušten je iz zatvora 1951. i primao je izdašnu mesečnu penziju do smrti. Ostali su osuđeni na vremenske kazne od pet i više godina. Međutim, pedesetih su svi sukcesivno pomilovani i pušteni na slobodu.⁶⁷

* * *

Na srednjim i nižim nivoima vlasti, celokupna administracija, policija i pravosuđe SRN bili su prožeti dojučerašnjim nacistima, narodnim drugovima: bilo ih je na hiljade ili pak desetine hiljada. Tako, na primer, u Šlezvig-Holštajnu, britanskoj okupacionoj zoni, koja je 1946. godine formirana kao savezna država, bilo je više od 100 bivših nacističkih sudija i policijskih službenika koji su ponovo bili na visokim funkcijama nakon 1945, a 1956. godine 50% bivših javnih službenika iz nacističke ere ponovo je našlo zaposlenje u institucijama Šlezvig-Holštajna.⁶⁸

Bivši nacisti su u Šlezvig-Holštajnu zauzimali ključne pozicije gotovo tri decenije. Penzija ili odlazak na onaj svet ih je samo mogao izmestiti s komandnih pozicija. Tako, na primer, 1954. godine, među pet predsednika senata i 30 drugih sudija apelacionog suda bio je 31 bivši partijski drug.⁶⁹ Između 1950. i 1971. godine,

66 M. Görtemaker, C. Safferling (2016). *Die Akte Rosenberg – Das Bundesministerium...*, p. 19.

67 J. Schmid (2016). *Après la dénazification, la 'renazification'?...* (online); Background: Jurists' Trial Verdict | Holocaust Encyclopedia (ushmm.org) (8. 7. 2024); D. Linder (2000). *Commentary on the Justice Case, The Nuremberg Trials* (online); United States Military Tribunal at Nuremberg, *The Justice Trial* (preuzeto iz: *Annual Digest and Reports of Public International Law Cases: Year 1947*, ed. H. Lauterpacht. London 1951, pp. 278, 288–289) online.

68 A. Eversberg. *Vergessen und verdrängt Nationalsozialismus in Schleswig-Holstein. Westdeutschen Rundfunk*, 1. 2. 1990; preneto u: *Berichte in der ISHZ 18* (akens.org), p. 26.

69 J. Schmid (2016). *Après la dénazification, la 'renazification'?...*

državni parlament se ponekad sastojao od više od 50% bivših članova NSDAP, uključujući pripadnike SS i SD. Od 342 ispitana poslanika, postoje pouzdane informacije da su 33,6% bili članovi NSDAP.⁷⁰ Većina članova kabineta vlade između 1946. i 1950. godine bili su ranije proganjani ljudi. Ali nakon renacifikacije 1949. i kasnije to se naglo promenilo.

Tako, na primer, 5. septembra 1950. godine, dr Valter Bartram (Walter Bartram, 1893–1971), bivši član NSDAP, postao je premijer Šlezvig-Holštajna, koji je izabran na listi CDU. U koalicionoj vladi koja je uspostavljena između CDU i Udruženja prognanih i obespravljenih (*Bund der Heimatvertriebenen und Entrechteten*) – dominirali su bivši članovi SA, a na čelu su bili bivši nacistički zvaničnici. Šef državne kancelarije vlade od 1950. do 1958. godine bio je dr Ernst Kraht (Ernst Kracht, 1890–1983), nacionalsocijalista i SS šturmbanfirer i gradonačelnik Flensburga od 1933. do 1945. Svi članovi kabineta, osim ministra unutrašnjih poslova Paula Pagela (Paul Pagel, 1894–1955), koji nije bio registrovan kao član NSDAP, pripadali su nacističkim formacijama.⁷¹ Valter Gile (Walter Gille) bio je sudija u Narodnom sudu. Ubrzo po formiranju vlade, državni parlament je obustavio čistku, a u martu 1951. godine usvojen je Zakon o okončanju denacifikacije (*Gesetz zur Beendigung der Entnazifizierung*).⁷² Bivši članovi nacističkog režima zauzimali su ključne pozicije u pravosuđu, administraciji, policiji, školama i na univerzitetima. Već 1954. godine oko 50% svih kancelarija bilo popunjeno ljudima koji su bili deo javne službe i tokom nacističke ere.⁷³

Istrage protiv pojedinih dželata trajale su više od jedne decenije. Bivši vođa SS i šef nacističke Poljoprivredne komore u Pozenu Valdemar Kraft (Waldemar Kraft) unapređen je u zamenika premijera i ministra finansija u vladi. Advokat dr Helmut Lemke (Helmut Lemke), bivši gradonačelnik Ekerferdea i član NSDAP, bio je premijer države Šlezvig-Holštajn do 1971. godine.⁷⁴ Početkom 1957. za šefa Kompenzacione kancelarije za nacističke žrtve postavljen je bivši član NSDAP koji je napravio karijeru kao vojni sudija i javni tužilac.⁷⁵ I na kraju, nijedan državni sekretar nikada nije bio politički proganjan; naprotiv, članstvo u NSDAP je bilo apsolutna norma u toj grupi političkih funkcionera. Bivši nacisti su gotovo zauzeli CDU, činili su 43,8% članstva, dok je ideo bivših članova nacističke partije u SPD bio 15,2%.⁷⁶

Jedan od mnogih karakterističnih slučajeva bio je i slučaj Karl-Hajнца Lorenzena (Karl-Heinz Lorenzen), bivšeg zatvorenika koncentracionog logora Zaksenhauzen. Lorenzen je početkom pedesetih podneo zahtev za prevmenu invalid-

70 U. Danker (2017). *Parlamentarische Kontinuitätsstudien zur NS-Zeit: Methodische Potenziale und Grenzen am Beispiel des Falls Schleswig-Holstein. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 65, Heft 1, pp. 82–83.

71 U. Danker, A. Schwabe (2005). *Schleswig-Holstein unter dem Nationalsozialismus*, pp. 176–178; K. Bästlein (2019). *Vom hanseatischen Richtigertum zum nationalsozialistischen Justizverbrechen...*, p. 134.

72 U. Danker, A. Schwabe (2005). *Schleswig-Holstein unter dem Nationalsozialismus*, p. 177.

73 Deutschen Bundestages (2009). *Entwicklung des Rechtsextremismus in Schleswig-Holstein seit 1945, Ausarbeitung WD 1 – 3000 – 268/08, Abschluss der Arbeit: 19. 1. 2009 Fachbereich WD 1*, p. 7.

74 A. Eversberg. *Vergessen und verdrängt Nationalsozialismus in Schleswig-Holstein*, p. 27.

75 Deutschen Bundestages (2009). *Entwicklung des Rechtsextremismus in Schleswig-Holstein...*, p. 8.

76 U. Danker (2017). *Parlamentarische Kontinuitätsstudien zur NS-Zeit...*, pp. 85–86.

sku penziju. Stručnjak Državnog zavoda za osiguranje Šlezvig-Holštajna neurolog dr Fric Savade (Fritz Sawade) odbio mu je penziju. Reč je o dr Verneru Hejdeu (Werner Heyde), Hitlerovom glavnom stručnjaku za eutanaziju, koji je bio na savezničkoj poternici. Pobegao je tokom transporta zatvorenika i uspešno, bez ikakvih problema, započeo drugu karijeru u Šlezvig-Holštajnu.⁷⁷

* * *

Renacifikacija SRN najupečatljivije je izražena u progonu i osudi nacističkih umišljajnih egzekutora, čija se sudska nadležnost nalazila u saveznom državama (pokrajinama). U novijim istraživanjima se sada pretpostavlja da je u realizaciji jednog dela nacističkih masovnih ubistava, odnosno Holokaustu, učestvovalo oko 200.000 do 250.000 Nemaca i Austrijanaca,⁷⁸ s velikim brojem dobrovoljnih ili prinudnih radnika. Reč je o „pet stotina hiljada ili milion Nemaca“ koji su bili dželati.⁷⁹ Samo je, na primer, u kompleksu logora Aušvic tokom rata služilo ukupno oko 8.000 esesovaca. Procenjuje se da je između 6.000 i 8.000 članova SS bilo umešano u ubistva, pri čemu su jedni direktno učestvovali u ubistvima, dok su drugi imovinu ubijenih evidentirali na računima radi podele. Većina umešanih u zločin delovala je u okviru većih vladinih ili paravladinih organizacija kao što su, na primer, bili kancelarija fiera, SS i policijski aparat. U više istraživanja obavljenih tek nakon nemačkog ujedinjenja evidentirano je da je za ubistva u koncentracionim logorima bio hijerarhijski organizovan sistem sa podelom rada.⁸⁰ Procenjuje se da je na kraju rata još uvek bilo živo oko 6.500 članova SS posade Aušvica.⁸¹

Zločin veličine Holokausta (6 miliona žrtava) nije mogla da obavi ovako „mala“ grupa dželata, u njemu su u većoj ili manjoj meri učestvovali Vermaht, NSDAP, SS, SA, Gestapo, policija kao organizacija, sa svojim sektorima i brojnim saradnicima. Međuti, ukupan broj direktnih učinilaca koji su orgijali protiv civila i ratnih zarobljenika na Istoku i Jugoistoku, sa oko 30 miliona civilnih žrtava, neosporno je daleko veći. Broj indirektnih učesnika se kreće ka milionima, odnosno ključnom učesniku istrebljenja Vermahtu, ili se može govoriti o nemačkoj kolektivnoj odgovornosti.

Poglavlje o krivičnom progonu nacističkih zločina do sada je gotovo nepotpuno istraženo.⁸² Ono ni nakon 70 godina od osnivanja SRN još uvek nije zatvoreno. Uzrok treba tražiti u činjenici da su savezne vlade, bez obzira na njihov partijski sastav, bile odlučne da ostave po strani prošlost. Nemci su široko prihvatili Adenauerovu izjavu da je broj nacističkih kriminalaca „tako vanredno mali i tako izuzetno mali“.⁸³ To stanovište je vremenom postalo nemačka nacionalna mantra. Da proš-

77 A. Eversberg. Vergessen und verdrängt Nationalsozialismus in Schleswig-Holstein, pp. 26–27.

78 D. Pohl (2000). *Holocaust. Die Ursachen, das Geschehen, die Folgen*, Freiburg, p. 129; F. Bajohr (2013). *Neuere Täterforschung* (online).

79 D. J. Goldhagen (1996). *Hitler's Willing Executioners*. New York, p. 11.

80 H.-C. Jasch (2021). NS-Verbrechen vor bundesdeutschen Gerichten..., pp. 213–214.

81 W. Renz (2013). *Der Frankfurter Auschwitz-Prozess (1963–1965)* (online).

82 A. Eichmüller (2012). *Keine Generalamnestie. Die strafrechtliche Verfolgung...*, p. 6.

83 N. Frei (1995). Erinnerungskampf Zur Legitimationsproblematik des 20. Juli 1944 im Nachkriegsdeutschland. *Gewerkschaftliche Monatshefte – Homepage*, 11/95, pp. 669–670.

lost treba gurnuti pod tepih, prihvatile su nove funkcionalne „braon“ elite i većinski podržao nemački *Volk*. To stanje u nemačkom društvu odslikava činjenica da je 1965. godine – u istraživanju javnog mnjenja – više od polovine (52%) zapadnih Nemaca bilo protiv nastavka krivičnog gonjenja nacističkih zločina, a 1978. godine taj broj je iznosio gotovo dve trećine (65%) ispitanika.⁸⁴

Reakcija većine na masovne odbrane zločinaca bila je ćutanje, po potrebi, protesti ili pak izjave da ne znaju ništa o zločinima Hitlerovog režima⁸⁵ i svojih sugrađana. U nešto više od 600 suđenja sprovedenih između 1945. i 1966. godine samo je 157 optuženih osuđeno je na doživotnu kaznu zatvora. Najčešće su sudovi izricali zakonom predviđene minimalne kazne i ispod njih.⁸⁶ Kazne za učešće u hiljade ubistava izricane su u vremenu kraćem od pet godina zatvora.⁸⁷ Pripadnicima rezervnog bataljona 101 – optuženim 1968. da su u leto 1942. godine ubili više od 1.000 ljudi – sud je odmerio kazne tako što je trojici od 11 okrivljenih izrekao po osam godina zatvora.⁸⁸

Razlozi takvih sudskih odluka o nacističkim dželatima nakon 1945. godine bile su u velikoj meri zasnovani na pravnim kriterijumima razvijenim i primenjivanim u vreme nacionalsocijalizma.⁸⁹ Tu sudsku pravdu su sprovodili nacistički tužioci i posebno sudije, koji su u Rajhu i u sudovima na okupiranim teritorijama izricali presude zasnovane na ideološkim kriterijumima. Oni su u Trećem rajhu, u kojem su doneti Nirnberški rasni zakoni (1934, stupili na snagu 1935. godine⁹⁰) na osnovu kojih su otpušteni jevrejske sudije i tužioci, bili zadovoljni svojim položajem, a njihov društveni položaj je ostao netaknut (plate povećane, obim posla smanjen, povećane mogućnosti za karijeru i slično).⁹¹ I „nova“ država im je ostavila društveni položaj i ugled, i pored poraza i njihove bogate krivične zaostavštine. Sledeći razlog je bila i reintegracija inkriminiranih advokata u nemačko pravosuđe i sudsku administraciju (čiji je „bodež bio sakriven ispod advokatske toge“⁹²), čime su sprečavane sudske istrage nacističkog terora. Pristup advokata „slikovito je opisan kao 'pravda vrana', da jedni drugima ne ključaju oči“,⁹³ što se odnosilo i na tužioce i na sudije. Ali iza svih tih suđenja i presuda su, u krajnjoj instanci, stajali politička elita SRN i geostrateški interesi iz kojih je projektovana politička volja zapadnih Saveznika.

84 E. Noelle, E. P. Neumann, Hrs. (1967). *Jahrbuch der öff entlichen Meinung 1965–1967*. Bonn: Allensbach, p. 165; nav. u: A. Eichmüller (2021). *Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen Verbrechen in der Bundesrepublik...*, p. 56.

85 W. Benz (1995). *Zum Umgang mit der nationalsozialistischen Vergangenheit...*, p. 48.

86 M. Greve (1999). *Neuere Forschungen zu NS-Prozessen*, pp. 472–473.

87 K. Freudiger (2002). *Die juristische Aufarbeitung von NS-Verbrechen*. Tübingen; nav. u: A. Eichmüller (2021). *Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen Verbrechen...*, p. 56.

88 A. Kunz (2007). *NS-Gewaltverbrechen, Täter und Strafverfolgung. Die Unterlagen der Zentralen Stelle der Landesjustizverwaltungen in Ludwigsburg. Zeithistorische Forschungen / Studies in Contemporary History*, 4, p. 244.

89 S. Kleinmann (2015). The Representation of Nazi Perpetrators in Exhibitions in Germany: an Underexposed Part of Memory Policies. *The Journal of Social Policy Studies* 13(3), p. 467.

90 Nürnberger Gesetze: Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz vom 14. November 1935 (online).

91 M. Stolleis (2010). *Waschgänge*, p. 237.

92 K. Bästlein (2019). *Vom hanseatischen Richtertum zum nationalsozialistischen...*, p. 131.

93 M. Görtemaker, C. Safferling (2016). *Die Akte Rosenberg – Das Bundesministerium...*, p. 22.

Da bi se pokrenulo istraživanje i gonjenje nacističkih zločinaca, 1958. godine je osnovana Centralna kancelarija u Ludvigzburgu, sa zadatkom da ispita i proceni ceo dostupan materijal o nacističkim zločinima širom sveta. Za prvog rukovodioca je postavljen Ervin Šile (Erwin Schüle, 1913–1993), s debelom nacističkom prošlošću.⁹⁴ Zločini koje je izazvao Vermaht nisu bili u njihovoj nadležnosti. Kancelariji su samim osnivanjem vezane ruke za obavljanje poverenih zadataka. Nije imala tužilačka ovlašćenja: nije mogla da pribavi sudske odluke niti da naredi sprovođenje istražnih radnji – poput pretresa kuće. Umesto toga, istražitelji su se oslanjali na dobrovoljno učešće svedoka.⁹⁵ Zatim, savezna vlada je do 1964. godine zabranjivala putovanja zaposlenih u Centralnoj kancelariji u Istočnu Evropu, u kojoj su izvršeni masovni zločini, radi prikupljanja podataka u tamošnjim arhivima.⁹⁶

Pokretanje procesa i suđenja opstruisale su nemačke vlasti, kulturne elite i *Volk*. Tu mnogobrojnu skupinu činile su i grupe stručnjaka za amnestiju iza kojih su stajale duge „senke narodne zajednice“, koje su se protezale od lokalnih elita do javnih tužilaca Centralne kancelarije ili političara SPD.⁹⁷ Efraim Zurof (Efraim Zuroff), direktor Centra „Simon Vizental“ u Jerusalimu i inicijator „Poslednje operacije Šansa“ – povodom nagrade za hapšenje 93-ogodišnjeg dr Eriberta Hajma (Aribert Heim, 1914–1992), koji je kao SS logorski lekar u koncentracionom logoru Mauthausen ubijao zatvorenike injekcijama u srce – optužuje nemačke pravosudne organe za oklevanje (opstrukciju) istrage „kao da žele da sačekaju stoti rođendan [dželata]“.⁹⁸ Ovaj podatak, među mnogim, potvrđuje da je u SRN, opstrukcijom gonjenja, obustavljanjem procesa, sporim suđenjima, nepravedno niskim osudama i sličnim postupcima, namerno sprovedena – suprotno Brosetovom stanovištu⁹⁹ – „biološka amnestija“ zločinaca.

Do 3. decembra 1998. godine, Kancelarija je preispitala 7.208 predmeta, od kojih je 7.160 moglo biti prosleđeno javnom tužilaštvu protiv pripadnika operativnih grupa (*Einsatzgruppen*), bezbednosne policije (*Sicherheitspolizei*) i bataljona policije

94 Ervin Šile, član SA od 1933. i NSDAP od 1937. godine, vojnik Vermahta, zarobljen u martu 1945. od Sovjeta, 1949. godine osuđen na smrt za ratne zločine, kazna preinačena u kaznu od 25 godina zatvora, pušten u Nemačku u aprilu 1950, 1. decembra 1950. unapređen u javnog tužioca u Štutgartu a 1. marta 1958. u višeg javnog tužioca. C. Steur. Rezension zu: Vom Recht zur Geschichte. Akten aus NS-Prozessen als Quellen der Zeitgeschichte, Das Gericht als Tribunal oder; Wie der NS-Vergangenheit der Prozess gemacht wurde; Weinke, Annette: Eine Gesellschaft ermittelt gegen sich selbst. Die Geschichte der Zentralen Stelle Ludwigsburg 1958–2008. *H-Soz-Kult*, 3. 7. 2009 (online); Erwin Schüle (online).

95 J. Rommel (2021). The Central Office between Politics and Criminal Law. *State's Responsibility for International Crimes: Reflections upon the Rosenberg Exhibition*, Eds. M. Bainczyk, A. Kubiak-Cyrul. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, p. 87.

96 J. Rommel (2021). The Central Office between Politics and Criminal Law, p. 89.

97 G. Mouralis (2005). Rezension zu: *Miquel, Marc von: Ahnden oder amnestieren?... H-Soz-Kult*, 3. 6. 2005; vid. šire: S. Vuković (2022). Narodna zajednica, mit ili stvarnost: saradnja običnih Nemaca s nacističkim režimom. *Napredak* III, 3, str. 45–68.

98 Die Jagd nach den letzten Kriegsverbrechern. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 10. 7. 2007, p. 33 (Interview von Johanna Adorján mit Efraim Zuroff), nav. u: A. Kunz (2007) „NS-Gewaltverbrechen, Täter und Strafverfolgung...“, p. 234.

99 M. Broszat (1981). Siegerjustiz oder strafrechtliche 'Selbstreinigung'. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 29, Heft 4, p. 541.

(*Polizeibataillone*). Pravosuđe je na istrage u Ludvigsburgu opstruktivno reagovalo: masovnim prekidima postupaka i izuzetno blagom sudskom praksom prema nacističkim zločincima, čiji uzrok možemo tražiti i u volji političke vlasti i renacifikaciji (kadrovskom kontinuitetu s nacističkom vlašću). Karakteristična su, između mnogih,¹⁰⁰ dva primera. Državni tužilac Karlsruhea Albert Vol (Albert Woll, 1906–1991) radio je u Specijalnom sudu u Manhajmu pre 1945. godine. Sve inkriminisane sudije i tužioci u njegovoj zoni odgovornosti bili su zaštićeni od krivičnog gonjenja. Javni tužilac u Hajdelbergu i Manhajmu posle 1945. godine bio je Hans Rudolf Roder-Knespel (Hans Rudolf Rehder-Knöspel, 1905–posle 1961), koji je (što se znalo i pre njegovog imenovanja) učestvovao u donošenju najmanje 59 smrtnih kazni u Specijalnom sudu u Pragu.¹⁰¹

U posleratnom nemačkom društvu, imajući u vidu podatke o broju odluka i osuđujućim presudama dželatima koji su za ubistvo dobijali ordene, nedostajala je volja da se obračuna sa nacističkim zločinima. U zapadnonemačkoj sudskoj praksi bila je i postoji tendencija da članove osoblja logora za istrebljenje vide kao saučesnike, a samo u nekoliko slučajeva kao izvršioci.¹⁰² Takođe je bilo ustaljeno da se zločini iz koncentracionih logora osude kao puko pomaganje i podržavanje ubistva u skladu sa članom 27 Krivičnog zakonika, na osnovu ekstenzivnog (i politički prihvatljivog) tumačenja doktrine subjektivnog učešća.¹⁰³ Ali kada su politički razlozi bili u pitanju, nemačko pravosuđe, ni ranije ni kasnije, nije prezalo od selektivnog postupka.¹⁰⁴

Celu tu atmosferu karakterisalo je više pojava. Optuženi Nemci su falsifikovali svoje biografije, prikrivali svoje članstvo u nacističkim organizacijama i položaje. Ogromna većina optuženih* se predstavljala kao nevinna,¹⁰⁵ pokušavajući da se od-

100 „Zločinci u sudijskim togama, dokumenti o zločinačkim aktivnostima 230 nacističkih sudija i tužilaca na okupiranoj teritoriji Čehoslovačke Republike koji trenutno rade u pravosuđu Zapadne Nemačke“. Československý svaz protifašistických bojovníků (1960). Verband der Antifaschistischen Widerstandskämpfer. Prag: Orbis-Verl (online).

101 M. Greve (1999). *Neuere Forschungen zu NS-Prozessen*, pp. 474–475.

102 S. Wittke (1998). *Teilexkulpation von KZ-Tatern?*. *Die Junstrsche Aufarbeitung des Unrechts-Staats*. Baden-Baden, p. 579; nav. u: I. Wojak (1999). *Herrschaft der Sachverständigen? Zum ersten Frankfurter Auschwitz-Prozeß*. *Kritische Justiz* 32(4), p. 609.

103 I. Wojak (1999). *Herrschaft der Sachverständigen?...*, pp. 606–608.

104 To potvrđuje slučaj N. Jorgić. U osudama Srba iz BiH, koji su lovljeni u Nemačkoj, nije bio ispunjen uslov nemačkog prava jer nije uveden neograničen univerzalni princip krivičnog gonjenja za izvršena dela van svoje teritorije. Kad su bili u pitanju Srbi, nemački Savezni vrhovni sud je smatrao suprotno – da je uslov ispunjen jer su učesnici živeli u Nemačkoj (makar privremeno) i da je Nemačka bila angažovana u političkim, vojnim i humanitarnim misijama u bivšoj Jugoslaviji u nameri da zaštiti nevine žrtve od napada Srba. Ovaj drugi „uslov“ se može smatrati, što je nemački sud indirektno priznao, agresijom (koju je Nemačka, kršeći Povelju UN, najdirektnije učinila 1999. godine). Nemačka je bila jednostrano duboko umešana u sukob u Jugoslaviji, odnosno pokazuje da je ona kao učesnik na jednoj strani u sukobu, sudila pripadnicima druge strane. Vid. Z. Stojanović (2008). Ima li Međunarodno krivično pravo budućnost. *Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode*. Tara, 13.

105 H. Rübner (2022). *Das Vollzugsorgan des nationalsozialistischen Polizeisystems. Zur Geschichte der Gestapo. Teil 3: Das Gestapo-Personal nach dem Krieg. Ahndung – Rehabilitation – Reintegration*. *Sozial.Geschichte Online* 32, p. 68.

brani neznanjem i predstavljajući sebe kao žrtve okolnosti,¹⁰⁶ a nacističke sudije su govorile da su oni samo sprovodili zakon. Izvesni Luze (Lohse), nakon obnovljene istrage tužilaštva u Icehou (Itzehoe), branio se da je njegova zasluga u tome što su, „kada je napustio funkciju u avgustu 1944, mnoge hiljade Jevreja još uvek bile žive i aktivne“, što su preživjele, a ne ubijene, te da to treba uračunati u istragu o ubistvima.¹⁰⁷ Retke su bile samokritičke refleksije izvršilaca, a još ređa priznanja krivice. Poricanje, umanjivanje i rasprostranjena ravnodušnost prema sudbini žrtava pokazuju nedostatak svesti o nepravdi.¹⁰⁸ U približno 50 suđenja koja su se vodila između 1958. i 1983. godine protiv ukupno 153 člana zločinačke Ajnzac grupe odgovorne za masovna ubistva, njih 23,4% je oslobođeno, a 70,2% su osuđeni kao saučesnici; samo 6,3% je primarno kažnjeno zbog izvršenih zlodjela. Za 71,75% svih osuđenih kazna je bila niža od pet godina; samo šest odsto je dobilo kazne blizu maksimalne – od 12 do 15 godina.¹⁰⁹ Suđenja Ajnac grupi odsljkava slučaj Ota Bredfiša (Otto Bradfisch, 1903–1994).¹¹⁰

Ostavljanje „prošlosti na miru“ postao je u nemačkom društvu nacionalni program s „prilično širokim konsenzusom“ jer je Nemačka, po opštem gledištu u javnom mnjenju i funkcionalnim elitama, bila dovoljno kažnjena *Karteginskim porazom* i okupacijom.¹¹¹ To pokazuje, osim masovnog neprogona učinilaca, mnogo oslobađajućih presuda dželatima u nemačkim sudovima. Na američkom nirnberškom suđenju, vođa Ajnzajc grupe (*Einsatzgruppen*) Oto Elendorf (Otto Ohlendorf, 1907–1951) pozvao se na sudu na navodnu naredbu Hitlera – koja je legitimisala istrebljenje Jevreja – pa se vladina naredba tretirala kao pravno mišljenje koje štiti optužene od krivičnog gonjenja, budući da su postupali u okviru postojećeg zakona.¹¹²

U sklopu širokog nastojanja za oslobađanje nacističkih zločinaca, u januaru 1964. godine, rasplamsala se debata u časopisu *Neue Juristische Wochenschrift*. Advokat Anton Rozen (Anton Roesen) izneo je tezu da je Ajnzajc grupa legalno ubijala Jevreje budući da se bilo koja „Firerova naredba, koja je izdata operativnim komandosima, može posmatrati i kao zakon“ i zbog toga optuženi nisu mogli biti kažnjeni po nemačkim zakonima.¹¹³ Rozen je tada bio branilac u nacističkim suđenjima i

106 H. Kämper (2002). „Übergesetzliches Recht“. Reflexionen nationalsozialistischen Unrechts in der frühen Nachkriegszeit. *Sprache und Recht*. – Berlin[u.a.]: de Gruyter, Hrsg. U. Haß-Zumkehr (*Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache* 2001), p. 286.

107 U. Danker, A. Schwabe (2005). *Schleswig-Holstein unter dem Nationalsozialismus*, p. 173.

108 A. Kunz (2007). NS-Gewaltverbrechen, Täter und Strafverfolgung..., p. 240.

109 H. Rübner (2022). Das Vollzugsorgan des nationalsozialistischen Polizeisystems..., p. 86.

110 Ota Bredfiša, prema proceni Centralne kancelarije, odgovornog za najmanje 140.000 ubistava, Okružni sud u Minhenu osudio je 21. jula 1961. na 10 godina zatvora zbog pomaganja i podržavanja ubistva 15.000 ljudi. C. Steur. Rezension zu: *Vom Recht zur Geschichte...* (online).

111 J. Weber (1984). Einleitung. *Vergangenheitsbewältigung durch Strafverfahren? NS-Prozesse in der Bundesrepublik Deutschland*, Hg. J. Weber, P. Steinbach. München, p. 11; nav. u: H. Kämper (2002). „Übergesetzliches Recht“. Reflexionen nationalsozialistischen..., p. 285.

112 M. Beeker (2016). „Führerbefehl“ und „suspendiertes Unrechtsbewusstsein“? Das zeitgeschichtliche Gutachten Hans Buchheims im Auschwitz-Prozess und seine strafrechtswissenschaftliche Rezeption. *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, Jg. 64, Heft 5, p. 464.

113 *Ibid.*, p. 469.

predsednik sekcije Nemačke advokatske komore za Severnu Rajnu-Vestfaliju, koja se protivila krivičnom gonjenju izvršilaca (dželata) Ajnzajc grupe i uopšte se „zala-gala za okončanje nacističkih suđenja“.¹¹⁴

* * *

U Zapadnoj Nemačkoj se 1957. godine pojavio materijal o bivšim nacističkim sudijama, tužiocima i advokatima u brojnim brošurama u okviru takozvane kampanje „krvavih sudija“ (*Blutrichter*).¹¹⁵ Reč je o „Komitetu nemačkog jedinstva“ (*Ausschusses für Deutsche Einheit*), osnovanom 1954. godine, koji je bio odgovoran za rad na Zapadu, čije su se optužbe prvenstveno odnosile na savezno pravosuđe (Savezni sud pravde i Savezno ministarstvo pravde).¹¹⁶ Komitet je bio okupljen oko Alberta Nordena (Albert Norden, 1904–1982) iz Istočne Nemačke. Malte Beker (Malte Beeker) tvrdi da je Norden 1957. godine objavio brošuru u kojoj su navedena imena brojnih sudija u Nemačkoj i Zapadnom Berlinu, a koji su već radili u Hitlerovom pravosuđu, uglavnom u specijalnim sudovima i sudovima Vermahta, i izricali smrtne kazne.¹¹⁷

Inače, Albert Norden, sin rabina, profesor istorije na Univerzitetu Humbolt od 1953. do 1955. i političar, potpisao je, 1965. godine, kao urednik, publikaciju *Braon knjiga. Ratni i nacistički zločinci u Saveznoj Republici – u državi, privredi, administraciji, vojsci, pravosuđu, nauci* (Braunbuch. Kriegs- und Naziverbrecher in der Bundesrepublik – in Staat, Wirtschaft, Verwaltung, Armee, Justiz, Wissenschaft), u kojoj se decidno navode imena i činovi nacista (pripadnika SS i NS kancelarije) a tadašnjih u SRN političara, vodećih državnih službenika i 1.800 poslovnih lidera. Knjiga je proračena ogromnom dokumentacijom o položajima i delatnostima navedenih ličnosti iz vremena Trećeg rajha.

Knjiga s istim naslovom: *Braon knjiga o požaru Rajhstaga i Hitlerovom teroru* [Braunbuch über Reichstagsbrand und Hitlerterror] objavljena je u Parizu 1934. godine. Njen urednik je bio Oto Kac (Otto Katz), alias Andre Simone (André Simone, 1895–1952).¹¹⁸

Drugo izdanje *Braon knjige* iz 1967. u spektakularnoj policijskoj operaciji konfiskovano je na Frankfurtskom sajmu knjiga.¹¹⁹ U trećem izdanju iz 1968. godine na

114 *Ibid.*, p. 467.

115 S. A. Glienke (2017). Forschungsstand Referenzraum (online), p. 2.

116 G. Mouralis (2005). Rezension zu: *Miquel, Marc von: Ahnden oder amnestieren?*

117 M. Becker (2012). Rezension von: *Hubert Rottleuthner, Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945. Archiv für Sozialgeschichte.*

118 V. Nees (2015). Kriegs- und Naziverbrecher in der frühen Bundesrepublik.

119 Koliki je u Zapadnoj Nemačkoj bio strah od nacificacije, o kojoj se u Istočnoj Nemačkoj objavljaju tekstovi, imenovani kao propaganda, govori sledeći podatak: nakon što je Valter Ulbriht (Walter Ulbricht) na Drugoj Biterfeld konferenciji 25. aprila 1964. izneo predlog da se novine poput *Die Zeit*-a ili *Süddeutsche Zeitung*-a prodaju u DDR-u u zamenu za *Neue Deutschland* na kioscima u Saveznoj Republici, predlog je u Saveznoj Republici izazvao pometnju i odbačen je. Fiedler, A. (2012), „Mit dem Rücken zur Mauer Wie die Bundesrepublik unerwünschte DDR-Berichterstattung unterdrückte“, *bpb*, 25. 7. 2012.

534 strane (dostupno na internetu), u kojoj se Nordenovo ime ne pominje, reč je o 2.300 ljudi – uključujući 15 ministara i državnih sekretara, 100 generala i admirala Bundesvera, 828 sudija, javnih tužilaca i viših pravosudnih funkcionera, 245 visokih zvaničnika Ministarstva inostranih poslova i 297 visokih policijskih službenika i službenika organa za zaštitu ustava. Autor *Braon knjige* ne navodi samo imena i funkcije već pominje i agresivne ciljeve nemačkog imperijalizma u Drugom svetskom ratu.¹²⁰ Nemački istoričar Gec Ali (Götz Aly) u recenziji za izdanje iz 2002. godine kaže za knjigu da je propaganda, ali da je stopa grešaka u njoj znatno ispod jednog procenta.¹²¹ Prema navodima Ričarda Evansa (Richard Evans), podaci u *Braon knjizi* odnose se na najveći deo nacističke zaostavštine vodećih zapadno-nemačkih diplomata pedesetih.¹²² Međutim, pojava knjige nije izazvala raspravu u SRN o pravu i istoriji.¹²³ Iako su *Braon knjigu* nemački istoričari proglasili za propagandu, prema Hajncu Šepenu (Heinz Schnepfen), priređivači knjige *Kancelarija i prošlost* Verner Konce, Norbert Fraj, Peter Hajes (Peter Hayes) i Moše Cimerman (Moshe Zimmermann) koristili su je kao izvor¹²⁴ i zato su u javnosti bili optuženi da su studiju zasnovali na pamfletima iz DDR-a.¹²⁵

Hiber Rotlejnjer govori da su za 34.000 sudija i tužilaca koji su bili u pravosudnoj službi Trećeg rajha ili SRN između 1933. i 1964. godine formirani dosijei. Ispitivao je „karijere i kontinuitet karijere nemačkih pravnika pre i posle 1945. godine“.¹²⁶ Udeo bivših nacističkih advokata u Saveznom sudu pravde (*Bundesgerichtshof*) posle 1950. bio je iznad proseka i iznosio je oko 70%, da bi šezdesetih godina porastao na skoro 80%.¹²⁷ U Hamburgu, koji je bio u britanskoj zoni i koji se hvalio da stoji na pijedestalu nemačkog pravosuđa, bilo je, na primer u pravosudnim organima, skoro 90% bivših članova NSDAP, SA i SS. Zatim, 31. maja 1945. godine radilo je tačno 300 advokata, od kojih su dve trećine njih na kraju nastavile da rade u pravosuđu. Od advokata proteranih 1933. godine vratila su se samo trojica.¹²⁸ A od 300 sudija za prekršaje, od kojih je 17 navršilo starosnu granicu, na svoje dužnosti vratile su

120 Braunsch. Kriegs- und Naziverbrecher in der Bundesrepublik – in Staat, Wirtschaft, Verwaltung, Armee, Justiz, Wissenschaft (1968). Berlin: Nationalrat der Nationalen Front des Demokratischen Deutschland, Staatsverlag der Deutschen Demokratischen Republik; V. Nees (2015). Kriegs- und Naziverbrecher in der frühen Bundesrepublik.

121 Götz Aly. Deutsche Einheit. Hubertus Knabe hat zwei fragwürdige, aber einander ergänzende Studien über die West-Arbeit der Stasi geschrieben. *Berliner Zeitung*, 24/25. Dezember 1999, p. 8.

122 R. J. Evans (2011). The German Foreign Office and the Nazi Past. Rezension zu: Das Amt, p. 171.

123 A. Hoepfel (2019). The German Foreign Office and the Nazi Past. Rezension zu: Das Amt, p. 8 (fus. 28)

124 H. Schnepfen (2011). Vom Jagdtrieb historischer Ermittler. *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 59, H. 7/8, pp. 593–620; nav. u: C. Mentel (2011). Mit Zorn und Eifer: Die Debatte um „Das Amt und die Vergangenheit“. *Zeitgeschichte* (online).

125 R. Blasius. Schnellbrief und Braunsch. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 13. 1. 2011, p. 6.

126 M. Becker (2012). Rezension von: Hubert Rottleuthner. *Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945* (online); M. Görtemaker (2021). Das Bundesministerium der Justiz 1949–1973 und die NS-Zeit..., p. 68.

127 A. Weinke (2010). Rezension zu: Rottleuthner, Hubert: *Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945*. *H-Soz-Kult*, 27. 9. 2010.

128 M. Stolleis (2010). Waschgänge, p. 238.

se 203 sudije (68%).¹²⁹ Nakon kampanje iz DDR-a da „krvave sudije“ rade u SRN, takvim sudijama i javnim tužiocima je Ministarstvo pravde ponudilo mogućnost da, po članu 116 Zakona o sudijama od 14. juna 1961. godine, odu tiho iz pravosuđa bez gubitka plate i uz nesmanjenu penziju.¹³⁰

Frankfurtsko suđenje za zločine u Aušvicu (decembar 1963 – avgust 1965), posle gotovo dve decenije ćutanja i dve godine nakon suđenja Ajhmanu (Adolf Eichmann, 1906–1962), u Jerusalimu (koje je izazvalo veliku pažnju medija i svetsku recepciju u laičkoj i stručnoj javnosti), odvijalo se u atmosferi američkih geostrateških interesa, odnosno Hladnog rata, koji je u Zapadnoj Nemačkoj „uvek bio prisutan u sudnici“.¹³¹ Suđenje je pokrenula, iako suočena s nepoverenjem i opstrukcijama, mala grupa advokata okupljena oko Frica Bauera (Fritz Bauer, 1903–1968). U procesu nisu optuženi oni koji su zločine osmislili („učnioci za stolom“) već jedan deo organizacione strukture (stražara i neposrednih izvršilaca) istrebljenja.¹³² Na optuženičkoj klupi i u publici (na osnovu plaćene kaucije) sedela su 22 optužena izvršioca zločina i trebalo je da razjasne sistem fabričkog ubijanja ljudi.¹³³ Mnogi od optuženih delovali su u tom sistemu aktivno i samoinicijativno, pa se iz tih razloga nisu smeli smatrati „običnim dželatima“.¹³⁴ Glavni tužilac Hesena Fric Bauer koristio je stručne izveštaje koje je pripremio Institut za savremenu istoriju u Minhenu. Hans Buhajm (Hans Buchheim, 1922–2016), na Bauеров podsticaj, odbacio je Rozenove teze da se firerove naredbe mogu smatrati aktima sa snagom zakona. „Firerova naređenja“ nisu mogla biti „pravno obavezujuća“ već je „dužnost lojalnosti“ proistekla iz Hitlerovog mogućeg istorijskog legitimiteta, zbog čega „svaki od učinilaca ima tačno definisan udeo krivice, što je – i to u najmanju ruku – zasnovano na njegovom ideološkom konsenzusu“. Oni su imali „delimično suspendovanu svest o nepravdi“, a krivica je nastala upravo iz konsenzualnog potčinjavanja ideološkoj komandnoj strukturi.¹³⁵

Fric Bauer je, takođe u frankfurtskom suđenju, smatrao da pravda za žrtve zločina učinjenih u kompleksu Aušvica može biti zadovoljena samo ako se posmatra da je on bio hijerarhijski organizovan na osnovu podele rada i da je ubistvo bila očekivana i neizbežna posledica delovanja. To bi značilo da je pripadanje organizacionim strukturama koje su postojale na mestu zločina bilo neophodno za ispunjenje objektivnog bića krivičnog dela pomaganja i podržavanja ubistva, bez potrebe za složenim dokazivanjem pojedinačne krivice. Međutim, ovo gledište u to vreme (iz političkih i geostrategijskih razloga) u SRN nije preovladalo.¹³⁶ Broj izvršilaca i saradnika zločina bio bi neuporedivo veći. Najtežom kaznom za ubistvo osuđeni su

129 J. Schmid (2016). Après la dénazification, la „renazification“?

130 H. Grabitz (2019). In vorauseilendem Gehorsam... Die Hamburger Justiz im „Führerstaat“, p. 73.

131 D. O. Pendas (2013). *Der Auschwitz-Prozess: Völkermord vor Gericht*, pp. 10, 26.

132 I. Wojak (1999). Herrschaft der Sachverständigen? Zum ersten Frankfurter..., p. 606.

133 F. Bauer. *Der große Frankfurter Auschwitz*, Hörbuch, Kapitel 3 (online).

134 M. Schmidt, J. Nebe, J. Westemeier (2018). Das Problem der Verantwortung in der Wissenschaft am Beispiel der Angeklagten im Nürnberger Ärzteprozess, p. 189.

135 M. Beeker (2016). „Führerbefehl“ und „suspendiertes Unrechtsbewusstsein“..., pp. 471–474.

136 H.-C. Jasch (2021). NS-Verbrechen vor bundesdeutschen Gerichten..., p. 227.

samo oni optuženi koji su ubili sopstvenim rukama i na sopstvenu odgovornost.¹³⁷ I pored toga, nirnberški proces (kao i ranija suđenja) nije bio dobro prihvaćen od Nemaca, ni od advokata ni od stanovništva.¹³⁸

„Firerovo naređenje“, u naknadnom tumačenju, nije moglo imati zakonsku snagu jer je usmeno izdato „tajno“ i nikada nije objavljeno.¹³⁹ „Branioci optuženih u Aušvicu [potpomognuti opštom klimom u Nemačkoj i u dosluhu sa zapadnim saveznicima] uspeali su da izoluju zločine od ukupnih događaja i da sudovi zločine prepoznaju samo kao pojedinačne slučajeve, a ne kao deo plana istrebljenja.“¹⁴⁰ To je bila široko prihvaćena norma u najvećem broju ili u gotovo svim slučajevima u nemačkim suđenjima nacističkim dželatima. Dokumenta sa suđenja Aušvicu (32.000 stranica sudskih spisa) javnosti su postala dostupna tek gotovo četrdeset godina kasnije, od kraja 2004. godine.¹⁴¹

Krajnji rezultat tih rasprava i suđenja nacistima bio je da su mnogi dželiti izbegli suđenje, oslobođeni optužbe i pomilovani, posebno oni iz Vermahta i nacističke administracije.¹⁴² Nemački sudovi su sledili mantru „da su Hitler, Gering (Hermann Göring, 1893–1946), Himler (Heinrich Himmler, 1900–1945) i verovatno nekoliko drugih naručili ubistvo i da su oni stoga 'stvarni izvršioči'“. Za nemačke sudove to je najčešće značilo da su za direktno ubistvo ili za ubistvo stotina ili hiljada ljudi ili usmeravanje gasa u gasnu komoru „bili pomoćnici ili, čak, samo oruđe“ te su za taj zločin mogli biti osuđeni na minimalnu zaprećenu kaznu zatvora ili manje – do pet godina.¹⁴³ To potvrđuje podatak da su između 1945. i 1949. godine nemački i saveznički sudovi osudili 4.419 ljudi, ali samo 15 njih za zločine u koncentracionim logorima.¹⁴⁴ Oni su potom u mnogim amnestijama, koje su se smenjivale kao na pokretnoj traci, izdržali šest meseci ili nešto više. Rezultat: gotovo svi su se ubrzo našli na slobodi. Tako je za ubistvo šest miliona Jevreja i oko dvadeset miliona slovenskih civila „stvarna krivica pala na uski krug rukovodstva nacističkog režima“,¹⁴⁵ koji su izvršili samoubistvo pred dolazak sovjetske (ruske) vojske ili su osuđeni na glavnom procesu u Nirnbergu.

Neuspeh krivičnog prava u rešavanju nacističke nepravde je višestruk. Proganjanje nacističkih zločina bilo je državno pitanje. Nije bilo političke volje: Bundestag donosi Zakone o nekažnjavanju 1949. i 1954. godine, a tužilaštvo i sudstvo popunjeno je kadrovima Trećeg rajha. Time je vlast SRN, udovoljavajući nacističkim zločincima, uspostavila zakonske i kadrovske brane da spreči njihovo kažnjavanje. Suđenja za ratne zločine koji su na Istočnom frontu (zavisno od proce-

137 A. Eichmüller (2021). Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen..., p. 56.

138 D. O. Pendas (2013). *Der Auschwitz-Prozess: Völkermord vor Gericht*, p. 16.

139 I. Wojak (1999). Herrschaft der Sachverständigen? Zum ersten Frankfurter..., p. 610.

140 A. Eichmüller (2021). Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen..., p. 56.

141 A. Weinke (2005). Überreste eines „unerwünschten Prozesses“. Die Edition der Tonbandmitschnitte zum ersten Frankfurter Auschwitz-Prozess (1963–1965). *Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History*. Online-Ausgabe, 2, H. 2.

142 H.-C. Jasch (2021). NS-Verbrechen vor bundesdeutschen Gerichten..., p. 224.

143 H.-C. Jasch (2019). Die Ahndung der Verbrechen der „Aktion Reinhardt“..., pp. 241–242.

144 D. O. Pendas (2013). *Der Auschwitz-Prozess: Völkermord vor Gericht*, p. 19.

145 M. Beeker (2016). „Führerbefehl“ und „suspendiertes Unrechtsbewusstsein“..., p. 481.

na) odneli preko 20 miliona života – streljanje talaca, uništavanje, streljanje i klanje žitelja čitavih sela radi odmazde, ali i sistematsko streljanje i ubijanje gladu ratnih zarobljenika i civila – iz geostrategijskih i spoljnopolitičkih razloga – nije bilo. Ta zlodela gurnuta su pod tepih.

Politička elita Zapadne Nemačke se zalagala i propagirala „čisti Vermaht“ i u skladu s time protivila se kažnjavanju ratnih zločina, a ometala je istragu u zemljama koje su bile okupirane od Vermahta. U tom poslu su političkoj eliti pomogali preuzeta nacistička funkcionalna elita i pravosudni sistem koji je bio pun, kao što smo videli, bivših nacista. Zato su „krivični postupci za takve zločine bili prilično retki“.¹⁴⁶ Ilustracije radi, od mnogobrojnih slučajeva, navešćemo nekoliko koji su nakon pet do šest decenija izašli na videlo dana.

U junu 1950. godine javno tužilaštvo u Augsburgu optužilo je bivšeg komandanta bataljona puka tvrđave Krit kapetana Riharda Zanda (Richard Sand) jer je naredio ubistvo uhapšenih civila. Porota ga je oslobodila pozivajući se na vanredno stanje i samoodbranu. Tužilaštvo u Hesenu vodilo je postupak protiv vojnog komandanta Jugoistoka (tokom 1943. i 1944. godine) generala Hansa Gustava Felbera (Hans Gustav Felber), koji je bio odgovoran za sve jedinice Vermahta u Srbiji i Grčkoj. Optužen je za ukupno preko 40 pojedinačnih slučajeva (ubistva, vešanja, uništavanje domova, novčane i zatvorske kazne). Hesensko tužilaštvo je okončalo postupak 3. avgusta 1953. godine.¹⁴⁷

U Bavarskoj je, na primer, kancelarija javnog tužioca u Minhenu primila 26 predmeta od javnog tužilaštva sa uputstvom da stvori uslove za okončanje postupka u Grčkoj. Tada su nadležni organi širom zemlje pokrenuli oko 200 istraga protiv oko 750 osumnjičenih za „ratne zločine“. Neki javni tužioci obustavili su postupak odmah nakon kratkih istraga jer učinioci nisu mogli biti identifikovani. Do kraja 1957. godine, nakon kratke istrage, postupak protiv više od 100 optuženih je obustavljen zbog propusta istrage, nedostatka dokaza ili zbog nastupanja zastarelosti. Protiv bivšeg savetnika ratne uprave i zamenika vojnog komandanta Soluna Maksa Mertena (Max Merten, 1911–1971) ni u jednom slučaju nije podignuta optužnica za proterivanje i deportaciju Jevreja iz Soluna. Merten je uhapšen pri ulasku u Grčku u martu 1957. i 5. marta 1959. godine u Atini osuđen na 25 godina zatvora, zbog učešća u pljački, getoizaciji i deportaciji grčkih Jevreja.¹⁴⁸ Osuda Metena je u hladnoratovskoj atmosferi izazvala međunarodnu aferu te je, pod pritiskom Nemačke, pušten da izdržava kaznu u Nemačkoj.¹⁴⁹ Odmah nakon izručenja pušten je na slobodu.

Grčka je dostavljala brojne dosijee nemačkim pravosudnim upravama u nemačkim saveznm državama, koji u većini slučajeva nisu bili zadovoljni kvalitetom obrade ili su tvrdili da su dokazi nedovoljni. Grčka se, takođe, založila za koordinaciju istraga širom zemlje i redovnu razmenu iskustava. Nemački odgovor je najčešće

146 A. Eichmüller (2012). *Keine Generalamnestie*, p. 315.

147 *Ibid.*, pp. 316, 317.

148 *Ibid.*, pp. 320, 321.

149 K. Králová, K. Lagos (1964). Nazi Crimes, Max Merten and his Prosecution as Reflected in Greece and beyond. *Journal of Modern European History* 22(2), pp. 169–187, online.

bio: nema potrebe za razmenom iskustava jer su gotovo sve procedure završene. Grci su odbacili prigovor: iz svega je izveden zaključak da „nemačka strana nije imala ozbiljan interes za vođenje postupka“. Skoro sve procedure koje je usvojila i pokrenula Grčka prekinute su 1959. ili narednih godina. Ni u jednom slučaju nemačko pravosuđe nije podiglo optužnicu.¹⁵⁰ Istrage protiv pripadnika nemačkog Vermahta u Grčkoj su ne samo ometane već je Bon pretio da bi zbog „pitanja ratnih zločina“ grčki turizam mogao da strada i sugerisao da bi prijem Grčke u NATO mogao biti ugrožen.¹⁵¹

Vafen SS tenkovska divizija *Das Reich* u Oradur-sur Glenu izvršila je 10. juna 1944. masakr nad civilima: zverski je ubijeno 648 meštana: 196 muškaraca, 245 žena i 207 dece, uključujući šestoro mladih od šest meseci. Nemačke trupe su odvojile muškarce od žena i dece. Muškarci su oterani u štale, otvorena je vatra iz mitraljeza, a zatim su zgrade zapaljene. Žene i deca, zaključani u crkvi,¹⁵² takođe su zverski ubijeni, a njihova tela su pokrivena slamom i stolicama i zapaljena.¹⁵³

Mnoge jedinice Vafen SS-a učestvovala su u ubistvima civila i po navici su redovno koristile ubistva i teror kao ratnu taktiku.¹⁵⁴ U sastav divizije ranije je bilo nasilno mobilisano („uprkos protivljenju“) i četrnaest Francuza iz Alzasa, koji su od Vermahta raso klasifikovani kao „čisti Arijevci“. U januaru 1953. godine počelo je suđenje pred vojnim sudom u Bordou.¹⁵⁵ Francuski parlament je 19. februara 1953. izglasao Zakon o amnestiji, što je dovelo do oslobođenja Alžašana.¹⁵⁶ Suđenje je izazvalo pometnju u Zapadnoj Nemačkoj u kojoj je ojačana ideja solidarnosti s nacizmom (prikrivena nakon poraza): general Hajnc Lamerdin (Heinz Lammerding, 1905–1971), komandant jedinice, nikada nije isporučen Francuzima. Time je SRN, uz saglasnost SAD i Velike Britanije, krunila francusku pobjedu u ratu ili je svodila na stvarnu meru. Adenauer je tada izjavio da su Vafen SS bili vojnici kao i ostali.¹⁵⁷ Iza te izjave je stajala aktuelizacije nemačke i američke propagande da je Vermaht – koji je vršio masovne zločine i streljao civile na Istoku i Jugoistoku – vodio profesionalan, „preventivni“ i „častan“ rat, „čistog oružja“, u koje je uključio i zločinački Vafen SS.

Herbert Kapler (Herbert Kappler, 1907–1978), šef nacionalsocijalističke Službe bezbednosti (SD) u Rimu, izvršio je – nakon što je Vermaht po kapitulaciji Italije

150 A. Eichmüller (2012). *Keine Generalamnestie*, pp. 322–326.

151 E. Wolfrum (2009). Die Anfänge der Bundesrepublik, die Aufarbeitung der NS-Vergangenheit und die Fernwirkungen für heute. u: *Soldatengemeinschaft und Erinnerungskultur in 20 Jahrhundert*, Hg. U Bitzegeio, A. Kruke, M. Woyke. Bonn: Dietz-Verlag, pp. 366.

152 Po poznatom metodu hrvatskih ustaša u Glini.

153 F. Mégret (2013). The Bordeaux Trial: Prosecuting the Oradour-sur-Glane Massacre. *The Hidden Histories of War Crimes Trials*, eds. K. J. Heller, G. Simpson. Oxford University Press, p. 137.

154 S. L. Fogg (2007). Review: Jean-Jacques Fouché, Massacre at Oradour, France, 1944: Coming to Grips with Terror. *H-France Review*, Vol. 7, No. 51.

155 P. Barral (2009). Oradour: le massacre et les mémoires. *Communications présentées 9*, Académie des Sciences et Lettres de Montpellier, pp. 137–144 (online).

156 F. Mégret (2013). The Bordeaux Trial: Prosecuting the Oradour-sur-Glane Massacre, p. 137.

157 P. Aycoberry (1997). *L'Allemagne occidentale à l'ombre du National-Socialisme...*, p. 112.

okupirao Rim – ratni zločin 24. marta 1944. godine. U Fose Ardeatinu upucano je u vrat, u znak odmazde za pogibiju nemačkih policajaca, 335 Italijana. Rimski vojni sud ga je 20. jula 1948. osudio na 15 godina zatvora zbog iznudaivanja 50 kilograma zlata od vođa Jevrejske zajednice da ih poštedi (ali ih je ipak poslao u koncentracioni logor) i na doživotnu kaznu zatvora zbog masakra Italijana. Kaplerove pretpostavljene su britanski vojni sudovi osudili na smrt, ali su 1952. pomilovani i ubrzo pušteni. Kapler je u noći između 14. i 15. avgusta 1977. godine, uz pomoć svoje supruge (s kojom se venčao u italijanskom zatvoru), uspeo da pobegne iz rimske vojne bolnice Ćelio.¹⁵⁸ Još pre bekstva u Nemačkoj je organizovan „Kaplerov lobi“ za njegovo oslobođenje, u koje su bile uključene mnogobrojne organizacije, među kojima i „Zajednica uzajamne pomoći“ (HIAG) bivših vojnika Vafen SS-a. „Udruženje povratnika“ (Verband der Heimkehrer) predalo je peticiju za oslobađanje ratnog zločinca, koju je potpisalo 200.000 građana.¹⁵⁹ Nacionalno udruženje italijanskih porodica mučenika, Udruženje porodica žrtava i udruženja bivših boraca otpora oštro su odbacili pomilovanje. Kancelar Vili Brant je u maju 1973. u intervjuu *Der Stern*-u bio ogorčen što je Kapler, koji je bio „prilično umešan u loše stvari“ tokom rata, još uvek bio u zatvoru sa „svojim bivšim saveznikom“. ¹⁶⁰ Kancelar Helmut Šmit i ministar spoljnih poslova Hans-Ditrich Genšer (Hans-Dietrich Genscher) u pismima italijanskim kolegama pozivali su na oslobađanje teško bolesnog čoveka.¹⁶¹

„Navodni ratni zločini“ – kako kaže nemački istoričar Andreas Ajkmiller (Andreas Eichmüller) – koje su izvršili nemački vojnici u Sovjetskom Savezu bili su poznati nemačkim istražnim organima pedesetih godina. Međutim, to nije rezultiralo istragama. Kampfgrupe Prezing (*Kampfgruppe Preising*) streljala je 1.000 sovjetskih ratnih zarobljenika. Nemačko državno tužilaštvo je 1954. godine, na primer, obustavilo postupak zbog nepostojanja „kriminalnih aktivnosti i odsustva svesti o protivzakonitosti“. ¹⁶² Masovno ubistvo sovjetskih ratnih zarobljenika, u meri u kojoj se dešavalo van savezne teritorije, samo je u jednom pojedinačnom slučaju zapalo zapadnonemačkom pravosuđu. Slučaj je bio nasleđe američkih posleratnih istraga. Potpukovnik Viktor Lajple (Viktor Laepple), komandant logora za ratne zarobljenike Dulag na jugu Ukrajine, opušten je da je učestvovao u segregaciji najmanje 200 (prema drugim izvorima i 450) Jevreja, sovjetskih ratnih zarobljenika, koje je streljao komandos SD-a. Okružni sud u Štutgartu odbio je da otvori postupak, a regionalni sud u Štutgartu odbio je žalbu javnog tužioca protiv te odluke kao neosnovanu. Pojedinačna ubistva sovjetskih ratnih zarobljenika takođe su uglavnom prošla nekažnjeno. ¹⁶³ Kasnije su u mnogim slučajevima obustavljane istrage zbog zastarelosti, nedostatka dokaza, nepostojanja svesti o protivzakonitosti i drugih pravnčkih smicalica.

158 F. N. Bohr (2012). Flucht aus Rom: Das spektakuläre Ende des „Falles Kappler“ im August 1977. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 60(1), pp. 111–116.

159 *Ibid.*, p. 118.

160 Wie läuft das nun, Herr Bundeskanzler?. *Der Stern*, 10. 5. 1973, pp. 18–23; nav. u: F. N. Bohr (2012). Flucht aus Rom:..., p. 117.

161 F. N. Bohr (2012). Flucht aus Rom:..., p. 117.

162 A. Eichmüller (2012). *Keine Generalamnestie*, p. 330.

163 *Ibid.*, pp. 331–333, 335.

U kancelariji u Ludvigzburgu pohranjen je indeks sa ukupno 1.672.305 fascikli u kojima je bilo 691.927 kartica sa imenima i podacima osumnjičenih/optuženih.¹⁶⁴ Ali to je ostalo neiskorišćeno, budući da dosijeji često predstavljaju samo izvode iz čitavih procesnih spisa koji se nalaze u javnim tužilaštvima, od kojih su mnogi „već izdvojeni i uništeni“. Konkretno, to se odnosi na spise predmeta od četrdesetih do šezdesetih koji su obustavljeni.¹⁶⁵

UMESTO ZAKLJUČKA – KAKO JE PRAVOSUĐE „DOPRINELO“ DENACIFIKACIJI

U SRN su, između 1945. i 2005. godine, vođena ukupno 36.393 krivična postupka za nacističke zločine protiv oko 172.294 osumnjičena. Više od 90% svih sprovedenih istraga završeno je obustavljanjem postupka, amnestijom ili zastarevanjem zločina.

U periodu između 1945. i 2008. optuženo je 16.740 lica, od toga 2.510 za ubistvo. Pred sudijama su se našla 14.693 optužena, a presude su izrečene u 13.952 slučaja; u više od polovine (52%) presuda je bila oslobađajuća jer, prema mišljenju sudija, raspoloživi dokazi nisu bili dovoljni za osuđujuću. Na savezničkim i nemačkim krivičnim sudovima izrečeno je više od 6.656 presuda u kojima su tuženi proglašeni krivima.¹⁶⁶ Od ukupnog broja osuđujućih presuda, 30% je osuđeno na kaznu šest meseci (koje su u izvesnoj meri pokrivene istražnim pritvorom). U 60% slučajeva kazna je bila manja od jedne godine, a u 90% manja od pet godina. Zatvorske kazne veće od pet godina činile su devet odsto svih osuđujućih presuda, uključujući 166 doživotnih kazni (tri odsto slučajeva).¹⁶⁷ Ranije smo videli da su amnestije išle jedna za drugom i da su mnogi nakon presuda odmah oslobođani. Zato nismo uspeli da dođemo do podataka o trajanju izdržane kazne.

Od ukupnog broja osuđenih od 1945. do kraja 1949. godine, saveznički i nemački sudovi su osudili 4.676 ljudi, što čini 70% svih presuda za nemačke nacističke zločine. Samo 15% svih optužbi i 17% osuđujućih presuda bilo je za ubistvo.¹⁶⁸ Nakon stvaranja SRN nastupilo je vreme potpunog zaborava zločina: žrtve se nisu pominjale, javna osuda zločina je gotovo prestala, a vlasti su raznim programima masovno amnestirale već osuđene. Tokom 1951. osuđeno je 386 lica iz zaostalih

164 K. Schrimm, J. Riedel (2008). 50 Jahre Zentrale Stelle in Ludwigsburg: Ein Erfahrungsbericht über die letzten zweieinhalb Jahrzehnte. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 56, Hef. 4, p. 526.

165 A. Eichmüller (2002). Die Verfolgung von NS-Verbrechen durch westdeutsche Justizbehörden seit 1945. Inventarisierung und Teilverfilmung der Verfahrensakten. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 50, Heft 3, p. 511.

166 A. Eichmüller (2008). Die Strafverfolgung von NS-Verbrechen durch westdeutsche Justizbehörden seit 1945. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 56, Heft 4, pp. 621–640.

167 A. Eichmüller (2002). Die Verfolgung von NS-Verbrechen..., p. 510; takođe: S. Kleinmann (2015). The Representation of Nazi Perpetrators in Exhibitions in Germany, p. 466; A. Eichmüller (2021). Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen..., p. 51; J. Herf (2021). Die Auseinandersetzung mit der NS-Vergangenheit in Deutschland seit 1945, p. 40.

168 A. Eichmüller (2021). Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen..., p. 50.

procesa;¹⁶⁹ potom je broj osuđenih 1955. pao na 15, a 1959. godine na 12.¹⁷⁰ Nasuprot tome, u petogodišnjem periodu 1945–1949, u sovjetskoj zoni Nemačke, kasnije DDR-u (koja je tada imala oko tri i po puta manje stanovnika od Zapadne Nemačke), bilo je 12.177 osuđujućih presuda za nacističke i ratne zločine; do 1964. godine bilo je samo 630 takvih osuda, a potom samo 54 osude do 1978. godine. U Austriji je u periodu 1945–1955. izrečeno 13.607 osuđujućih presuda, da bi u narednih 17 godina usledilo samo još 18.¹⁷¹

Ovako izgleda udeo presuda po strukturi izvršenih zločina u SRN: zločini učinjeni tokom „Kristalne noći“ – 43% (na primer, regionalni sud u Limburgu osudio je mesara za učešće u uništavanju i pljački sinagoge u Limburgu¹⁷²); zločini nad političkim protivnicima u prvim godinama nakon dovođenja nacista na vlast 21% (obično sa manje ozbiljnim optužbama kao što su telesne povrede, ugrožavanje sigurnosti ili lišavanje slobode); zločini denunciranja – 11% i zločini masovnog istrebljenja Jevreja – sedam odsto. Ogromna većina (91%) osuđujućih presuda bila je za zločine izvršene na teritoriji Rajha (u granicama iz 1938. godine). Zločini Nemaca i njihovih evropskih satrapa, pod komandom firera, učinjene na Istoku, činili su, po procenama, oko 90% od ukupnih nacističkih zločina. Osuđujućih presuda u SRN za zločine izvršene u Poljskoj bilo je 5%, a za zločine vršene u Sovjetskom Savezu (uključujući baltičke države) 3%,¹⁷³ gde su Vermaht i razne organizacije policije, SS i SD pobili, zaklali, spalili u krematorijumima i usmrtili gladu između 17 i 20 milona civila.

LITERATURA

- Aly, Götz (1999). Deutsche Einheit. Hubertus Knabe hat zwei fragwürdige, aber einander ergänzende Studien über die West-Arbeit der Stasi geschrieben. *Berliner Zeitung* 24/25. Dezember.
- Arnold, Bettina, Hassmann, Henning (1995) [2000]. Archaeology in Nazi Germany: the legacy of the Faustian bargain. *Nationalism, politics, and the practice of archaeology*, ed. Philip L. Kohl, Clare Fawcett. Cambridge University Press.
- Ayçoberry, Pierre (1997). L'Allemagne occidentale à l'ombre du National-Socialisme: perceptions françaises, de la Deuxième Guerre mondiale aux années 80. *Das deutsche Problem in der neueren Geschichte*, Red. N. Frei, H. Woller. München: R. Oldenbourg.
- Background: Jurists' Trial Verdict | Holocaust Encyclopedia (ushmm.org) (8. 7. 2024)
- Bajohr, Frank (2013). Neuere Täterforschung. Version: 1.0. *Docupedia Zeitgeschichte*, 18. 6. 2013. http://docupedia.de/zg/bajohr_neuere_taeterforschung_v1_de_2013 (29. 1. 2024).
- Barral, Pierre (2009). Oradour: le massacre et les mémoires. *Communications présentées 9*, Académie des Sciences et Lettres de Montpellier. file:///C:/Users/slo-ba/Downloads/BARR-AL2009.pdf (27. 9. 2022)

169 S. Romeike (2016). *Transitional Justice in Germany after 1945 and after 1990*. International Nuremberg Principles Academy, pp. 15–16.

170 H. Rübner (2022). Das Vollzugsorgan des nationalsozialistischen Polizeisystems..., p. 70.

171 D. Bloxham (2001). *Genocide on Trial: Law and Collective Memory*, p. 75.

172 A. Eichmüller (2002). *Die Verfolgung von NS-Verbrechen durch westdeutsche...*, p. 507.

173 A. Eichmüller (2008). *Die Strafverfolgung von NS-Verbrechen durch...*, p. 636.

- Bästlein, Klaus (2019). Einführung. „Für Führer, Volk und Vaterland...“, *Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg Hamburg.
- Bästlein, Klaus (2019). Vom hanseatisch.en Richtertum zum nationalsozialistischen Justizverbrechen Zur Person und Tätigkeit Curt Rothenbergers 1896 – 1959. „Für Führer, Volk und Vaterland...“, *Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg Hamburg.
- Bauer, Fritz. Der große Frankfurter Auschwitz (Hörbuch, Kapitel 3). //www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/Transskripte/Fritz_Bauer_Transkript_download_Kapitel_3.pdf?__blob=publicationFile&v=4 (3. 1. 2024).
- Becker, Maximilian (2012). Rezension von: Hubert Rottleuthner, Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945. *Archiv für Sozialgeschichte* 52. <http://www.fes.de/cgi-bin/afs.cgi?id=81330> (3. 2. 2024)
- Becker, Malte (2016). „Führerbefehl“ und „suspendiertes Unrechtsbewusstsein“? Das zeitgeschichtliche Gutachten Hans Buchheims im Auschwitz-Prozess und seine strafrechtswissenschaftliche Rezeption. *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 64(5), 464–483.
- Benz, Wolfgang (1995). Zum Umgang mit der nationalsozialistischen Vergangenheit in der Bundesrepublik. *Die geteilte Vergangenheit: Zum Umgang mit Nationalsozialismus und Widerstand in beiden deutschen Staaten*, Hr. J. Danyel. Berlin: Akademie Verlag.
- Blasius, Rainer (2011). Schnellbrief und Braunbuch. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 13. 1.
- Bohr, Felix Nikolaus (2012). Flucht aus Rom: Das spektakuläre Ende des „Falles Kappler“ im August 1977. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 60(1), 111–141.
- Braunbuch. Kriegs- und Naziverbrecher in der Bundesrepublik – in Staat, Wirtschaft, Verwaltung, Armee, Justiz, Wissenschaft* (1968). Berlin: Staatsverlag der Deutschen Demokratischen Republik.
- Broszat, Martin (1981). Siegerjustiz oder strafrechtliche „Selbstreinigung“. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 29(4), 477–544.
- Československý svaz protifašistických bojovníků (1960). Verband der Antifaschistischen Widerstandskämpfer. Prag: Orbis-Verl. //www.oeaw.ac.at/resources/Record/993438708404498 (11. 1. 2024).
- Danker, Uwe, Schwabe, Astrid (2005). *Schleswig-Holstein unter dem Nationalsozialismus*. Wachholtz Verlag Neumünster.
- Danker, Uwe (2017). Parlamentarische Kontinuitätsstudien zur NS-Zeit: Methodische Potenziale und Grenzen am Beispiel des Falls Schleswig-Holstein. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 65(1), 75–101.
- Deutschen Bundestages (2009). *Entwicklung des Rechtsextremismus in Schleswig-Holstein seit 1945*, WD 1 – 3000 – 268/08 Abschluss der Arbeit: 19. 1. 2009 Fachbereich WD 1: Geschichte, Zeitgeschichte und Politik (11. 5. 2024).
- Edinger, Lewis J. (1960). Posttotalitarian Leadership. Political Elites in the German Federal Republic. *American Political Science Review* 54, 58–82.
- Eichmüller, Andreas (2002). Die Verfolgung von NS-Verbrechen durch westdeutsche Justizbehörden seit 1945. Inventarisierung und Teilverfilmung der Verfahrensakten. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 50(3), 507–516.
- Eichmüller, Andreas (2008). Die Strafverfolgung von NS-Verbrechen durch west deutsche Justizbehörden seit 1945. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 56(4), 621–640.
- Eichmüller, Andreas (2012). *Keine Generalamnestie. Die strafrechtliche Verfolgung von NS-Verbrechen in der frühen Bundesrepublik*. München: Oldenbourg Verlag.

- Eichmüller, Andreas (2021). Die strafrechtliche Verfolgung von nationalsozialistischen Verbrechen in der Bundesrepublik Deutschland – Bilanz und Weichenstellungen. *State's Responsibility for International Crimes: Reflections upon the Rosenberg Exhibition*, Eds. M. Bainczyk, A. Kubiak-Cyrul. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Erichsen, Casper, Olusoga, David (2005/2010). *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*. London: Faber und Faber.
- Erker, Paul (1999). Einleitung: Industrie-Eliten im 20. Jahrhundert. *Deutsche Unternehmer zwischen Kriegswirtschaft und Wiederaufbau. Studien zur Erfahrungsbildung von Industrie-Eliten*, Eds. P. Erker, T. Pierenkemper. Oldenbourg Wissenschaftsverlag.
- Evans, Richard J. (2011). The German Foreign Office and the Nazi Past. Rezension zu: Das Amt. *Neue Politische Literatur* 56, 165–183.
- Eversberg, Annette. (1990). Vergessen und verdrängt Nationalsozialismus in Schleswig-Holstein. *Westdeutschen Rundfunk*, 1. 2. 1990; preneto u: *Berichte in der ISHZ* 18 (1990) (akens.org), (22. 3. 2024).
- Fiedler, Anke (2012). Mit dem Rücken zur Mauer Wie die Bundesrepublik unerwünschte DDR-Berichterstattung unterdrückte. *bpb*, 25. 7. 2012.
- Fogg, Shannon L. (2007). Review: Jean-Jacques Fouché, Massacre at Oradour, France, 1944: Coming to Grips with Terror. *H-France Review* 7(51).
- Frei, Norbert (1995). Erinnerungskampf Zur Legitimationsproblematik des 20. Juli 1944 im Nachkriegsdeutschland. *Gewerkschaftliche Monatshefte – Homepage*, 11/95.
- Frei, Norbert (1996). Amnestiepolitik In den Banner Anfangsjahren. Die Westdeutschen und die NS-Vergangenheit. *Kritische Justiz* 29(4), 484–494.
- Frei, Norbert (2003). Coping with the Burdens of the Past: German Politics and Society in the 1950s. *The Postwar Challenge: Cultural, Social, and Political Change in Western Europe, 1945-1958*, ed. D. Geppert. Oxford: Oxford University Press.
- Frei, Norbert (2010). Die Wirtschaft des 'Dritten Reiches'. Überlegungen zu einem Perspektivenwechsel. *Herausgegeben von Norbert Frei und Tim Schanetzky*, N. Frei, T. Schanetzky. Wallstein Verlag.
- Form, Wolfgang (2006). Justizpolitische Aspekte und Durchführung westallierter Kriegsverbrecherprozesse 1942-1950. Ein Überblick *Justiz und Erinnerung* 12, 1–80.
- Glienke, Stephan Alexander (2017). Forschungsstand Referenzraum: https://www.academi-a.edu/33859679/Anf%C3%BCgung_1_2_Forschungsstand_Referenzraum, pp. 1-24. (2. 2. 2024).
- Grabitz, Helge (2019). In vorauseilendem Gehorsam... Die Hamburger Justiz im 'Führerstaat'. Normative Grundlagen und politisch-administrative Tendenzen u. „Für Führer, Volk und Vaterland...“ *Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg.
- Greve, Michael (1999). Neuere Forschungen zu NS-Prozessen. *Kritische Justiz* 32, 472–480.
- Goldhagen, Daniel J. (1996). *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*. New York: Alfred A. Knopf.
- Görtemaker, Manfred (2021). Das Bundesministerium der Justiz 1949–1973 und die NS-Zeit: Kontinuität und demokratischer Neuanfang – Ein historischer Rückblick. *State's Responsibility for International Crimes: Reflections upon the Rosenberg Exhibition*, Eds. M. Bainczyk, A. Kubiak-Cyrul. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Görtemaker, Manfred, Safferling, Christoph (2016). *Die Akte Rosenberg – Das Bundesministerium der Justiz und die NS-Zeit*. Berlin: Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz.

- Herf, Jeffrey (2021). Die Auseinandersetzung mit der NS-Vergangenheit in Deutschland seit 1945. *Aufarbeitung des Nationalsozialismus. Ein Kompendium*, Hr. M. Brechtken. Göttingen: Wallstein Verlag.
- Hoser, Paul. Entnazifizierung. <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Entnazifizierung#> (11. 4. 2024).
- Jasch, Hans-Christian (2019). Die Ahndung der Verbrechen der 'Aktion Reinhardt' vor bundesdeutschen Gerichten. *Die „Aktion Reinhardt“ Geschichte und Gedenken*, Hrsg. S. Lehnstaedt, R. Traba. Berlin: Metropol Verlag.
- Jasch, Hans-Christian (2021). NS-Verbrechen vor bundesdeutschen Gerichten. Zu Täterschaft und Täterbegriff. *Aufarbeitung des Nationalsozialismus. Ein Kompendium*, Ed. M. Brechtken. Göttingen, Wallstein.
- Jaschke, Hans-Gerd (2008). Geschichte der deutschen Polizei vor und nach 1945: Kontinuitäten und Brüche. *Das Bundeskriminalamt stellt sich seiner Geschichte: Dokumentation einer Kolloquienreihe*, Wolters. Köln: Kluwer Deutschland GmbH.
- Kämper, Heidrun (2002). „Übergesetzliches Recht“. Reflexionen nationalsozialistischen Unrechts in der frühen Nachkriegszeit. *Sprache und Recht. – Berlin[u.a.]: de Gruyter*, Haß-Zumkehr, U. (Hrsg.) (*Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache* 2001).
- Kershaw, Ian (1980). *Der Hitler-Mythos. Volksmeinung und Propaganda im Dritten Reich*. Deutsche Verlags-Anstalt.
- Kershaw, Ian (2011). „Volksgemeinschaft“. Potenzial und Grenzen eines neuen Forschungskonzepts. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 59(1), 1–17.
- Kellerhoff, Sven Felix. Die braunen Schatten der Rosenburg. *Die Welt*, 10. 10. 2016. https://www.welt.de/print/die_welt/kultur/article158653585/Die-braunen-Schatten-der-Rosenburg.html (29. 5. 2024).
- Kettenacker, Lothar (1999). Die Behandlung der Kriegsverbrecher als anglo-amerikanisches Rechtsproblem. *Der Nationalsozialismus vor Gericht. Die alliierten Prozesse gegen Kriegsverbrecher und Soldaten 1943–1952*. Frankfurt/M: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Kittel, Manfred (1993). *Die Legende von der „Zweiten Schuld“. Vergangenheitsbewältigung in der Ära Adenauer Hardcover*. Berlin.
- Kleinmann, Sarah (2015). The Representation of Nazi Perpetrators in Exhibitions in Germany: an Underexposed Part of Memory Policies. *The Journal of Social Policy Studies* 13(3), 465–476.
- Kontrollratsdirektive Nr. 38 vom 12. Oktober 1946. <https://www.verfassungen.de/de45-49/kr-direktive38.htm> (11. 01. 2024).
- Kortüm, Hans-Henning (2020). Die langen Schatten der Vergangenheit: Der Historiker Otto Brunner (1898–1982) und die bundesrepublikanische Geschichtswissenschaft (1949–1968). *Völkische Wissenschaften: Ursprünge, Ideologien und Nachwirkungen*, Hrsg. M. Fahlbusch, I. Haar und ande. Berlin – Boston: Gruyter.
- Korte, Jan (2008). Unrecht kennt keinen Verrat: Die Debatte um den Kriegsverrat. *Utopie kreativ*, H. 208, 168–176.
- Králová, Kateřina, Lagos, Katerina (1964). Nazi Crimes, Max Merten and his Prosecution as Reflected in Greece and beyond. *Journal of Modern European History* 22(2), 169–187. <https://www.x-mol.net/paper/article/1779542058022019072> (4. 6. 2024).
- Kramer, Helmut (1987). Entstehung, Funktion und Folgen des nationalsozialistischen Rechtssystems. Ein Literaturbericht. *Kritische Justiz* 20(2), 218–245.
- Kunz, Andreas (2007). NS-Gewaltverbrechen, Täter und Strafverfolgung. Die Unterlagen der Zentralen Stelle der Landesjustizverwaltungen in Ludwigsburg. *Zeithistorische Forschungen / Studies in Contemporary History* 4, 233–245.

- Linder, Doug (2000). Commentary on the Justice Case, The Nuremberg Trials. <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/nuremberg/Alstoetter.htm> (8. 7. 2024).
- Mentel, Christian (2011). *Mit Zorn und Eifer: Die Debatte um „Das Amt und die Vergangenheit“. Teil 2 – Die Fachdebatte. Zeitgeschichte-online, September 2011* (überab. Februar 2012). URL: <https://zeitgeschichte-online.de/themen/mit-zorn-und-eifer-die-debatte-um-das-amt-und-die-vergangenheit> (8. 2. 2024).
- Mégret, Frédéric (2013). The Bordeaux Trial: Prosecuting the Oradour-sur-Glane Massacre. *The Hidden Histories of War Crimes Trials*, Eds. K. J. Heller, G. Simpson. Oxford University Press.
- Mouralis, Guillaume (2005). Rezension zu: *Miquel, Marc von: Ahnden oder amnestieren?. Westdeutsche Justiz und Vergangenheitspolitik in den sechziger Jahren*. Göttingen 2004. *H-Soz-Kult*, 3. 6. 2005, www.hsozkult.de/publicationreview/id/reb-5504 (10. 3. 2024).
- Nees, Verena (2015). Kriegs- und Naziverbrecher in der frühen Bundesrepublik, <https://www.wsws.org/de/articles/2015/07/04/brau-j04.html> (3. 2. 2024).
- Nürnberger Gesetze: Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz vom 14. November 1935. <http://www.fasena.de/courage/archiv/19351114a.htm> (1. 6. 2023).
- Pendas, Devin O. (2013). *Der Auschwitz-Prozess: Völkermord vor Gericht*. München: Random House GmbH.
- Pohl, Diter (2000). *Holocaust. Die Ursachen, das Geschehen, die Folgen*. Freiburg.
- Renz, Werner (2013). Der Frankfurter Auschwitz-Prozess (1963–1965): Tonbandmitschnitt des 1. Frankfurter Auschwitz-Prozesses (3. 4. 2024).
- Romeike, Sanya (2016). *Transitional Justice in Germany after 1945 and after 1990*. International Nuremberg Principles Academy.
- Rommel, Jens (2021). The Central Office between Politics and Criminal Law. *State's Responsibility for International Crimes: Reflections upon the Rosenberg Exhibition*, Eds. M. Bainczyk, A. Kubiak-Cyruł. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Rübner, Hartmut (2022). Das Vollzugsorgan des nationalsozialistischen Polizeisystems. Zur Geschichte der Gestapo. Teil 3: Das Gestapo-Personal nach dem Krieg. Ahndung – Rehabilitation – Reintegration. *Sozial.Geschichte Online* 32, 57–128. <https://sozialgeschichte-online.org>.
- Scheffler, Wolfgang, Grabitz, Helge, Bästlein, Klaus (2019). Einführung. „Für Führer, Volk und Vaterland...“ *Hamburger Justiz im Nationalsozialismus*, Hg. Justizbehörde Hamburg. Hamburg.
- Schlemmer, Thomas (2011). Ein gelungener Fehlschlag? Die Geschichte der Entnazifizierung nach 1945. *Zwischenzeit. Rechtsgeschichte der Besatzungsjahre*, Hrsg. M. Löhnig. Regensburg: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH.
- Schmid, Johannes (2016). Après la dénazification, la „renazification“? La réintégration des magistrats en Allemagne d'après-guerre (1945–1968). *Dans Droit et société* 92, 159–179. <https://doi.org/10.3917/drs.092.0159> (19. 4. 2024).
- Schmidt, Mathias, Nebe, Julia, Westemeier, Jens (2018). Das Problem der Verantwortung in der Wissenschaft am Beispiel der Angeklagten im Nürnberger Ärzteprozess. *Forschung zwischen Freiheit und Verantwortung Die wissenschaftshistorische Perspektive*, Hrsg. D. Groß, J. Nebe. Kassel university press.
- Schrimm, Kurt, Riedel, Joachim (2008). 50 Jahre Zentrale Stelle in Ludwigsburg: Ein Erfahrungsbericht über die letzten zweieinhalb Jahrzehnte. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 56(4), 525–555.

- Schüle, Erwin. http://www.bundesarchiv.de/imperia/md/content/abteilungen/abt/mitteilung-n3_2008/nsg_verfahren.pdf (20. 5. 2024).
- Schulte, Jan Erik, Wildt, Michael (2018). Die zweite Geschichte der SS – Einleitung. *Die SS nach 1945*, Hg. J. E. Schulte, M. Wildt. Göttingen: V&R unipress GmbH.
- Schwartz, Thomas Alan (1990). Die Begnadigung deutscher Kriegsverbrecher. John J.-McCloy und die Häftlinge von Landsberg. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 38(3), 375–414.
- Soria, Charlotte (2019). „Au-delà du Bien et du Mal“. Peut-on faire l'histoire du nazismesans recourir à des catégories morales? *Enquêtes* 4, 1–20.
- Specht, Simon (2020). Die „Volksgemeinschaft“ nach dem Nationalsozialismus. Zum Gebrauch eines belasteten Begriffs im 1. Deutschen Bundestag (1949–53). *Revue d'Allemagne* 52(2), 399–425.
- Steinbach, Peter (1999). Der Nürnberger Prozess gegen die Hauptkriegsverbrechery. *Der Nationalsozialismus vor Gericht. Die alliierten Prozesse gegen Kriegsverbrecher und Soldaten 1943–1952*. Frankfurt/M: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Steur, Claudia. Rezension zu: Vom Recht zur Geschichte. Akten aus NS-Prozessen als Quellen der Zeitgeschichte, Das Gericht als Tribunal oder; Wie der NS-Vergangenheit der Prozess gemacht wurde; Weinke, Annette: Eine Gesellschaft ermittelt gegen sich selbst. Die Geschichte der Zentralen Stelle Ludwigsburg 1958–2008. *H-Soz-Kult*, 3. 7. 2009. www.hsozkult.de/publicationreview/id/reb-12574 (20. 5. 2024)
- Stojanović, Zoran (2008). Ima li Međunarodno krivično pravo budućnost. *Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode*. Tara.
- Stolleis, Michael (2010). „Waschgänge“ [Rezension: Hubert Rottleuthner, *Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945, mit allen Grund-und Karrieredaten auf beiliegender CD-ROM*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2010]. *Legal History* 17, 236–239.
- Unabhängige Wissenschaftliche Kommission beim Bundesministerium der Justiz zur Aufarbeitung der Vergangenheit. <http://www.uwk-bmj.de/die-kommission.html> (12. 11. 2022).
- United States Military Tribunal at Nuremberg, The Justice Trial (preneto iz: *Annual Digest and Reports of Public International Law Cases: Year 1947*, ed. H. Lauterpacht. London 1951, 278, 288–289). <https://casebook.icrc.org/case-study/united-states-military-tribunal-nuremberg-justice-trial> (8. 7. 2024).
- Vuković, Slobodan (2022). *Koreni Velikog rata i nacizma*. Sremski Karlovci – Novi Sad.
- Vuković, Slobodan (2022). Narodna zajednica, mit ili stvarnost: saradnja običnih Nemaca s nacističkim režimom. *Napredak* III, 3, 35–68.
- Vuković, Slobodan (2023). Kontinuitet između Trećeg rajha i Bonske republike. *Napredak* IV, 3, 45–58.
- Wehler, Hans-Ulrich (1998/99). Nationalsozialismus und Historiker. *Wissenschaftskolleg. Jahrbuch*, 294–312.
- Weinke, Annette (2005). Überreste eines „unerwünschten Prozesses“. Die Edition der Tonbandmitschnitte zum ersten Frankfurter Auschwitz-Prozess (1963–1965). *Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History*, Online-Ausgabe, 2, H. 2. <https://zeithistorische-forschungen.de/2-2005/4749> (4. 1. 2024).
- Weinke, Annette (2010). Rezension zu: Rottleuthner, Hubert: *Karrieren und Kontinuitäten deutscher Justizjuristen vor und nach 1945*. *H-Soz-Kult*, 27. 9. 2010. www.hsozkult.de/publicationreview/id/reb-14913 (3. 2. 2024).

- Wengst, Udo (2011). Deutsche Sozialgeschichte der Jahre 1945 bis 1949. *Zwischenzeit. Rechtsgeschichte der Besatzungsjahre*, Hr. M. Löhnig. Regensburg: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH.
- Wojak, Irmtrud (1999). Herrschaft der Sachverständigen? Zum ersten Frankfurter Auschwitz-Prozeß. *Kritische Justiz* 32(4), 605-616.
- Wolfrum, Edgar (2009). Die Anfänge der Bundesrepublik, die Aufarbeitung der NS-Vergangenheit und die Fernwirkungen für heute. *Soldargemeinschaft und Erinnerungskultur in 20 Jahrhundert*, Hg. U. Bitzegeio, A. Kruke, M. Woyke. Bonn: Dietz-Verlag.

Slobodan Vuković*

CONTINUITY OF THE WEST GERMAN JUDICIARY WITH THE THIRD REICH

SUMMARY

With the adoption of the Basic Law on May 24, 1949 in the Bundestag, West Germany was formed from the three western occupation zones. After the initial denazification in early 1948, the US military government ordered its swift end and limited its own jurisdiction. In parallel with that, a campaign for the release of convicted criminals and the step-by-step takeover of the Nazi functional elite is launched. In the mid-1950s, only twenty percent of the leading positions in the „new“ state were held by opponents of the Nazi regime. It was similar in the Ministry of Justice. Prosecutors, judges and lawyers returned to their previous positions. Between 1952 and 1962, between 68 and 77 percent of Germany's judicial staff were Nazi judges. More than 6,656 verdicts were handed down in Allied and German courts, of which 30% were sentenced to six months, 60% to less than one year and 90% to less than five years. Only 15% of all charges and 17% of convictions were for murder (between 17 and 20 million civilians). There is no data on the distribution of the sentence served. Since the beginning of the Cold War, amnesties and individual and mass releases have alternated on a conveyor belt.

Key words: Third Reich, West Germany, Nazis, functional elite, criminal justice, renacification

* Institute of Social Sciences, Belgrade, sloba5.vukovic@gmail.com, ORCID 0009-0008-8294-7367